

Kide

Lapin
yliopiston
yhteisölehti
2 • 2012

ASENTO: *lepo*

MARKKO JUNTILLA

TEEMA ASENTO: *lepo*

Pohjoisessa ei perinteisesti turhia hötkyillä. Ehkä siksi Lapin yliopisto on nostamassa yhteiskunnallisen tutkimuksen kentälle aihetta, joka on toistaiseksi jäänyt liian vähälle huomiolle. Nostakaa jalat tuolille, sulkekaa silmät hetkeksi ja ottakaa parempi asento: nyt on aika sukeltaa unimaailmaan.

Pääkirjoitus **SOILE VEIJOLA**

9 **Kuulokuvia Mekapoliksesta**

10 **Kenen kanssa nukut?**

16 **Voi hyvin**

Kolumni **PERTTI AULA**

19 **Arktista unta muotoilemassa**

20 **Luontounet – tie onneen?**

22 **Karhun talviuni**

POHJOISEN PUOLESTA

- 4 **Jälkiä** **MARKKU HEIKKILÄ** Eskelisen pikavuoro, pitkä taival
- Sámegilli** **ELINA HELANDER-RENVALL** Movttidahtti ovdáneapmi
- 5 **Mie** Vuortensiirtäjä Tuomo Juntikka
- 6 **Aura** Voiko rakkaus olla johtajuuden lähtökohta?
- Luovat** Promootio viihtyisäksi
- 7 **Arktis** Arktisille tiedekeskuksille verkosto
- Kolumni** **ROSA LIKSOM** Girkonjárga, toppen!
- 8 **Kiehin** **OLLI TIURANIEMI**
- Arviot** Lapin ja Lannan kohtaamisia sekä balladeja jätkiltä

Vapaan tieteen idea on kuollut.

KITEYTYKSET

- 26 **Taide** Vieraileva taiteilija Roi Vaara –
Vuoropuhelua ilman sanoja
- 30 **Matkailu** Ihanan puhdasta, missä palvelut?
- 32 **Kuntoutus** Enemmän, varhemmin, yhteistuumin

VAKIOT

- 24 Tuokio
- 33 Kotisivu Kirjavien kettujen akela Anna
- 34 Huhuu? Mitä tapahtuu Tivolille?
- 35 Alumni Ilmari Nalbantoglu sosiologina eduskunnan käytävillä
- 36 Väitökset
- 37 Tutkijan niksipurkki
- 37 Julkaisut
- 38 Lyhyet
- 46 Hiutaleita **TOIVO SALONEN** Suuntana huomina

IRMA VARRIO

tekijä

MARKO JUNTILA

GRAAFINEN SUUNNITTELIJA
Lapin yliopiston viestintäpalvelut

Irma Varrio suunnitteli lehden ulkoasun.

"Lehden taitto on kokonaisuus, joka kuljettaa lukijaa tarinasta ja tunnelmasta toiseen. Toimivassa taitossa otsikot ja kuvat ovat vuoropuhelussa keskenään ja valitut värit ja typografia tukevat jutun sisältöä, tunnelmaa ja tyyliä."

"Olen koulutukseltani sekä graafinen suunnittelija että valokuvaaja, joten suunnittelijana minulle on luontevaa taiton ideoinnissa lähteä liikkeelle valokuvista. Pömin kuvista värejä, joiden avulla määrittelen taiton väriskaalan. Tässä lehdessä väreinä ovat vihreä, keltainen, sininen ja punainen – raikkaiden värien valintaan vaikutti myös lehden ilmestyminen kevään kynnyksellä."

TOIMITUS

Päätoimittaja

Olli Tiuraniemi
puh. 0400 695 418
etunimi.sukunimi@ulapland.fi

Teeman toimitussihteeri

Marjo Laukkanen
puh. 040 4844 270
etunimi.sukunimi@ulapland.fi

Toimittaja

Sari Väyrynen
puh. 040 571 1960
etunimi.sukunimi@ulapland.fi

Ulkoasu ja taitto

Irma Varrio
puh. 040 740 2237
etunimi.sukunimi@ulapland.fi

Valokuvat

Marko Junttila sekä Atomflotin arkisto, J. Fritz, Emilia Haukka, Nelli Immonen, Veli-Matti Kilpeläinen, Kuva-Liisa, Marjo Laukkanen, Arto Liiti, Robert Lönnqvist, Pekka Mustonen, Ville-Petteri Määttä/Rovaniemen teatteri, Naranja, Sauli Sirviö, Ilkka Uusitalo ja Irma Varrio

Avustajat

Elina Helander-Renvall, Tuija Kauppinen, Rosa Liksom, Päivi Rantala, Toivo Salonen, Johanna Sarriola, Laura Tiitinen ja Marja Tuominen

Lehti ottaa sitoumukset vastaan aineistoja mutta pidättää oikeuden muokata niitä.

JULKAISIJA

Lapin yliopisto/Viestintä
PL 122, 96101 ROVANIEMI
tiedotus@ulapland.fi

ILMOITUSVARAUKSET

Tarja Helala
puh. 040 528 608
etunimi.sukunimi@ulapland.fi
Mediakortti: www.ulapland.fi/kide

OSOITTEENMUUTOKSET

tiedotus@ulapland.fi

Seuraava Lapin yliopiston Kide ilmestyy syyskuussa 2012.

Painos: 4200 kpl
Painopaikka: Erweko Oy,
Rovaniemi 2012

ISSN 0787-0965

www.ulapland.fi/kide

Pohjoisen puolesta

Ajankohtaisia pohjoisia asioita, ilmiöitä ja ihmisiä.

Arktisen keskuksen tiedeviestinnän päällikön kynästä.

jälkiä

Eskelinen

Ulkona jo väsähtäneet hanget. Tien päällä musta jäätyvä kosteus. Auringon lasku, metsän ja taivaan reunan punerrus, hämärän tulo.

Eskelisen pikavuoro, pitkä taival.

Takapenkillä kuuluu italiaa, keskipenkillä kuorsausta, etupenkillä sylivauvan itkua. Kuskia jututtava matkustaja. Kaikki sivutiet avautuvat aurattuina, kaikki asutut pihat hoidettuina. Arki-ilta tien varrella Lapissa.

Aina puhutaan junavuoroista ja lentoyhteyksistä. Ei niistä kumpikaan tämän kylän läpi kulje. Tavalliset arjen kudelmat täällä toimivat. Moottorikelkka suunnataa pellon läpi metsän reunaan. Joo kiitos kyydistä, sanoo varusmies.

Jos olisin tutkija, mitä tutkisin tästä perjantai-illasta, kun kirkonkylässä ihmiset käyvät kaupassa? Jos toimittaja, mitä kirjoittaisin? Etsisinkö muutostrendejä, murroksen oireita, poikkeuksia? Vai onko sittenkin oleellista, että nyt vuoden 2012 keväällä ajetaan läpi pohjoisen periferian ja kaikki on ihan riittävän hyvin. "Kesäkuu on aika huono aika käydä Vietnamsissa", kuuluu kuski sanovan juttukumppanilleen.

Markku Heikkilä

SÁMEGILLII

Lappi universitehta sápmelaš dutkit čället áigeguovdevaš sápmelašvuhtii guoski fáttaid birra. Lapin yliopiston saamelaiset tutkijat kirjoittavat ajankohtaisista saamelaisuuteen liittyvistä aiheista.

MOVTTIDAHTTI OVDÁNEAPMI

Lea suohtas leat mielde váikkuheamen dasa mo sápmelaš dutkamuša státus lohtana Roavvenjárggas Lappi universitehtas, gos sámiide guoski dutkan nannejuvvo omd. vuoigatvuođa suorggis. Universitehtas gávdno maid figgamuššan buoridit dieđiheami sámi dutkamušas ja eará sámi áššiin. Oalle movttiidahtti ovdáneapmi! Maid Ártalaš guovddáš lea guhká dutkan sámiide ja eará álgoálbmogiidda guoski áššiid, omd. árbedieđu, boazodoalu ja sámiid riekteipmárdumi ja vuoigatvuođaid. Universitehta ođđa figgamušain lea sihkarit ávki maid Ártalaš guovddášii ja nuppegežiid.

Okta mearkkašahtti lávki sámi servodaga áššiid ovdanahttimis lea Sajos-dálu rahpan Anáris. Sámediggi muđui leamaš mielde jodiheamen Birasministeriija ceggen biodiversitehta bargojoavkku. Ášši guoská luonddu mánggalárganvuođa (biodiversitehta) soahpamuša artiikkal 8(j) ollašuttima Suomas. Das lea sáhka álgoálbmogiid ja báikkálaš álbmogiid árbevirolaš dieđu geavahusas ja soadjaleamis, bissovaš ovdáneami olis. Sápmelaš ealahusat ja eallinvuogit sistisdollet dan dieđu ja máhtu, man sámit leat birgejumi oassin háhkan ja ovddidan čudiid jagiid ja man olis sii gulahallet iežaset giela vehkiin.

Árbediehtu lea dál heajos dilis, nu maid dasa gulli sáme-giella. Mii dárbašatge lasihit dutkan- ja geavatlaš doaimmaid árbedieđu nannema várás dála servodagas ja boahhte áigái. Go dán figgamuša bidjá biodiversitehta artiikkala 8(j) oktavuhtii, de árbediehtu oažžu servodagas viiddis ja geavatlaš mearkkašumi fágalaš ja hálddahušlaš mearkkašumiid lassin. Mon máinnašan árbedieđu dutkama daningo dan servodatlaš nannen lea buot sámiide ávkin ja daningo dan mearkkašupmi lea viidát fuomášuvvon omd. álbmotrievtti ja dálkkádagaid ja globála rievdamiid oktavuodas. Lea dehálaš ahte Lappi universitehtta ii gáržut menddo garrasit iežas dutkama fáddájoavkku ja oahpahusa mii guoská sámiide. Dán oktavuodas dajašin vel, ahte sámi jurddašanlági ja dutkanvuogiid ovdanbuktiin alit oahpus ja dutkamis lea stuorra hástalus midjiide buohkaide.

FD Elina Helander-Renvall, Ártalaš guovddáš

TUOMO JUNTIKKA

Vuortensiirtäjä

Ilmassa on symboliikkaa, kun Tuomo Juntikka pysähtyy naapurimaan väreissä loistavien massiivisten kuljetinsiltalohkojen viereen.

– Lähdin 1960-luvun lopulla Ruotsiin. Siellä oli taloudellisesti helpompaa opiskella työn ohessa, työläisperheen vesa kertoo.

Seitsemääntoista Ruotsin-vuoteen mahtui työtä smoolantilaisella paperitehtaalla, ankaraa kielen opetteluja, insinööriopinnot Skånessa, diplomi-insinööriopinnot Luulajassa ja projekti-insinöörin pesti kuljetinlaitteita valmistavassa yrityksessä Haaparannassa.

Ja tulipa vuonna 1978 perustettua velipoikien kanssa konepajayhtiökin tänne kotikonnuille Tervolaan. Ensimmäinen tuotantotila nousi kotitalolle vanhan navetan paikalle. Siellä se on pysynyt, vaikka yritys, Paakkola Conveyors, on laajentunut moninkertaiseksi ja moneen paikkaan.

Siltalohkot ovat osa kuljetinjärjestelmää, joita tilataan nykyään etenkin kaivosteollisuuteen. Esimerkiksi Sotkamon Talvivaaraan Tervolasta lähti yli kuusi kilometriä kuljettimia murskatun malmin siirtoon.

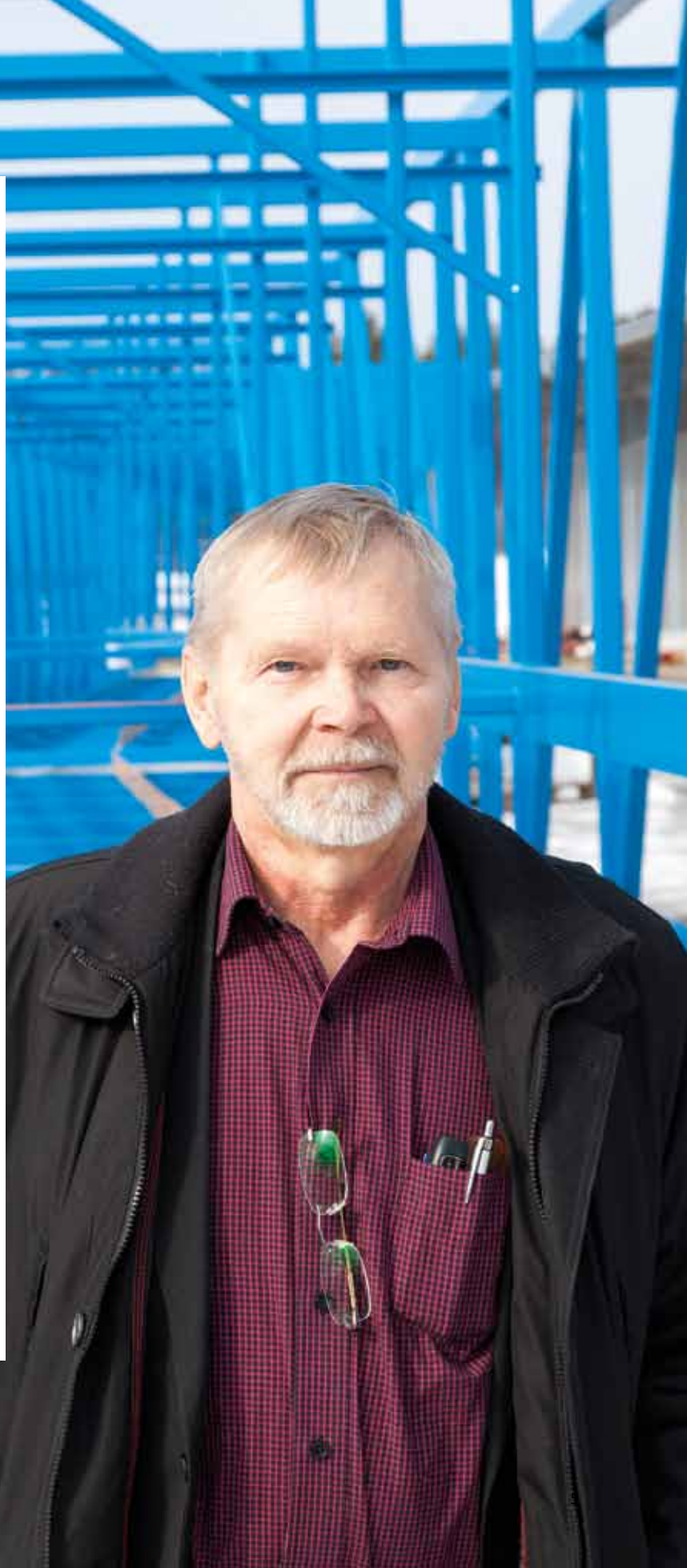
– Siirrämme vuoria, mies naurahtaa ja toteaa, että 25 vuotta sitten tehty päätös keskittyä teollisuuden kuljettimiin oli oikea.

– Kaivosbuumin alkaessa meillä oli luotettavat ja toimivat tuotteet järjestelmällisen tuotekehityksen ansiosta.

Kymmenisen vuotta sitten Juntikka luovutti toimitusjohtajan vastuun pojalleen Tommille ja siirtyi hallituksen puheenjohtajaksi. Tulevaisuudessa siintävät entistä kansainvälisemmät markkinat. Moni kysyy, miksi yritys on ja pysyy pohjoisessa. Juntikka kysyy, miksi ei, varsinkin kun ollaan kaivosbuumin alueellisessa ytimessä.

– Tällaisessa toiminnassa sijainti ei ratkaise vaan luotettavuus ja toimintavarmuus. Jos kuljetin pysähtyy, pysähtyvät muutkin teollisuuden prosessit.

Sari Väyrynen

kyntää ajankohtaisia tutkimusaiheita.

Voiko rakkaus olla johtajuuden lähtökohta?

Kun rakkausprofessoriksi kutsuttua kasvatuspsykologian professori Kaarina Määttä kuuntelee hetken aikaa, tulee vakuuttuneeksi siitä, että rakkaus voi toimia myös johtajuuden tukena ja lähtökohtana. Kaarina Määttän mukaan love-based leadership -käsite on niin uusi suomalaisessa tutkimuksessa, että sille ei ole keksitty vielä suuhun sopivaa suomenkielistä vastinetta.

– Tutkimushankkeemme lähtökohtia ovat positiivinen psykologia ja onnistumisen mukanaan tuoma voimaannuttamisen tunne. Me lähdemme siitä, että omien vahvuuksien varassa eläminen kuuluu kaikille työntekijöille eikä pelkästään organisaation johdolle, Määttä sanoo.

Yliopistossa viime vuonna alkaneessa Love-based leadership -tutkimushankkeessa kehitetään uusia toimintamalleja välittävän ja rakkausriikkaan johtajuuden tueksi. Hankkeen ensimmäisen toimintavuoden aikana kerätään aineistoa Yhdysvalloista ja Suomesta.

– Aineiston pohjalta hankkeessa lähdetään kehittämään uusia teoreettisia lähestymistapoja, jotka auttavat hahmottamaan välittävää ja rakkausriikasta työympäristöä, edistämään työntekijöiden sekä psykososiaalista hyvinvointia sekä onnellisten työyhteisöjen syntymistä, Määttä sanoo.

Olli Tiuraniemi

LUOVAT

GRETA MUURI ja EMMA TIAINEN

Promootio viihtyisäksi

Lapin yliopiston promootion tapahtumapaikkojen visuaalisen ilmeen suunnittelu käynnistyi marraskuussa 2011. Aluksi tutustuimme muiden yliopistojen promootioiden ilmeisiin sekä promootion perinteeseen ja historiaan.

Sisustus- ja tekstiilimuotoilun opiskelijoiden tavoitteena oli luoda promootiolle ilme, joka tulisi esille kolmipäiväisen promootion kaikissa tiloissa sekä olisi yhdenmukainen promootiolle laaditun graafisen ilmeen kanssa. Tilasuunnittelun visualisointia ohjasi lehtori Piia Pyrstöjärvi.

Suunnittelutyön lähtökohtana oli, että promovoitavat viihtyisivät tiloissa ja kokisivat somistukset osaksi hyvin järjestettyä tapahtumaa. Suunnittelun edetessä toimimme tiiviissä yhteistyössä eri sidosryhmien osaajien kanssa.

Haastavinta suunnittelutyössä on ollut loihtia promootioaktin päänyttämönä ja promootiotanssiaisten juhlapaikkana toimivasta Lappi Areenasta viihtyisä tila. Suunnittelimme tilaan mm. kattokoristelun hallaharsolla ja tähtivalaisimet luomaan tunnelmaa illan tanssiaisia varten. Suunnittelemaamme promootioprinttiä hyödynnetään koristelussa ja taustakankaina.

Juhlapaikkojen visuaalisen ilmeen osalta työemme on nyt päätöksessä. Promootio lähestyy, ja nyt on aika tehdä somistusrekvisiitan tilaukset sekä valmistautua toteuttamaan suunnitelmat.

Greta Muuri ja Emma Tiainen
Lapin yliopiston promootio 31.5.–2.6.2012

ARKTISTEN TIEDEKESKUSTEN VERKOSTOA LUOMASSA

Suomen, Norjan ja Venäjän pohjoisilla tiedekeskuksilla on nyt oiva tilaisuus lisätä ymmärrystä arktisesta alueesta ja kehittää yhteistä oppimistoimintaa. Syynä tähän on yhteinen ICE-hanke.

– Asiantuntemusta jakamalla tiedekeskukset voivat kehittää omia näyttelyitä ja toimintaansa. Päämääränä on lisätä tietoisuutta arktisesta meriympäristöstä, ilmastonmuutoksesta ja globaalisaatiosta, kuvailee tiedekeskusnäyttelyn päätuottaja Nicolas Gunsley Arktisesta keskuksista.

Kolarctic ENPI CBC on myöntänyt 1,2 miljoonaa euroa Lapin yliopiston Arktisen keskuksen vetämälle hankkeelle, joka tuottaa tieteellisen ja historiallisen näyttelyn jäänmurtaja Leninille Murmansiin. Arktisen keskuksen yhteistyökumppaneina toimivat Polaria Tromssassa ja Atomflot Murmanskissa.

Marjo Laukkanen

ATOMFLOTIN ARKISTO

JÄÄNMURTAJA LENIN on maailman ensimmäinen ydinvoimalla toimiva siviilialus ja pian myös tiedekeskus.

PEKKA MUSTONEN

ROSA
LIKSOM

Girkonjárga, toppen!

Lentokone kieppuu Kirkkoniemien lentokentän yllä. Pilvet ovat alempana kuin jylhien tunturien huiput ja kapteeni ilmoittaa, että sankan aamusumun takia lennämmekin Vesisaareen. Sieltä bussi kuljettaa meidät viidessä tunnissa Kirkkoniemeeseen. Tämä on arktisen lentoliikenteen arkipäivää. Näillä korkeuksilla voi kiireen unohtaa. Bussimatka Vesisaaresta Kirkkoniemeeseen on mustavalkoinen ja äärimmäisen kaunis. Tunturit kohoavat korkeuksiin ja sulautuvat tasaisen valkoiseen taivaaseen. Syvin kaamosaika on takana, ja jossakin vuonon hurjan aallokon ja horisontin kohtaamispiisteessä voi nähdä aavistuksen lähestyvistä keväästä ja valosta. Lumi pölyyää tunturien rinteillä, laaksoissa ja vapaana virtaavien jokien jäisillä rannoilla.

Kirkkoniemien vuosi sitten avattu ultramoderni hotelli voisi olla yhtä hyvin Tukholmassa, paitsi että hotellihuoneen ikkunasta avautuu uskomattoman kaunis maisema. Siinä on hyhmeinen vuono ja ikiroutainen tunturimaisema, joka kasvaa niin kauas kuin silmä kantaa. Lokit kirkuvat mustan veden yllä ja kun avaan ikkunan, sieltä tulvahtaa sisään jäämeren tuoksu. Jään, kalan, pakkasen ja ikuisuuden haju.

Hotellissa ei ole ainuttakaan norjalaista työntekijää. Nuoret siivoojaiset puhuvat venäjää, tarjoilijat ovat Aasiasta ja respan pojat Lontoosta.

Me suomalaiset ajattelemme usein, että Utsjoen takana ei ole elämää. Mutta todellisuus usein yllättää. Rajan takana täällä Norjassa jäämeren rannalla käy kova kuhina. Hiipumassa ollut Kirkkonieni elää uuden kukoistuksen alkua. Malmikaivos on avattu muutaman hiljaisen vuoden jälkeen malmin markkinahinnan nousun innoittamana. Nuoret norjalaiset eivät mielellään kaivoshommiin ryhdy, joten paikalle houkuteltaan kahdeksan kilometrin päässä sijaitsevan Venäjän rajan takaa siirtotyöläisiä. Miehillä pitäisi löytyä majapaikka ja neidän ovat tiukassa. Kirkkoniemessä kärsitään asuntopulasta. Kaivosmiesten lisäksi asuntoja tarvitsevat uudet satamatyöläiset.

Koillisväylän avautuminen on yksi pääpuheenaiheista. Vuonna 2010 väylää pitkin Aasiaan seilasi neljä konttialusta, mutta vuotta myöhemmin jo kolmekymmentäkaksi. Ilmastonmuutos on sulattanut jäämeren ikijään niin, että jäänmurtaja pystyy avaamaan reitin rahtialuksille. Tämä tietää vilskettä satamassa ja ruuhkaa eurooppalaisesti sisustetussa Surf&Turf-ravintolassa.

Kaupungin lyhyellä kävelykadulla pakkasillassa minua kävelee vastaan kaksi thaimaalaista tyttöä, yksi afroamerikkalainen perhe, muutama venäläinen ja porukka englantilaisia jalkapallohuligaaneja.

Näyttää siltä, että norjalaiset osaavat pitää pohjoisimmankin kolkkan saattuna. Miten käy meidän pohjoisen?

Kiehinen

Päätoimittaja veistellee peräpohojolan murhela sytykkeitä akateemisele keskustelule.

Lappilaisen ihmisen tunteita voi verrata vaikkapa tönkkö-suolathun umpilappilaisen kuivhan lihhan. Syäntalaven ajan tunthet ja poronliha ovat pakasthesa pohojimmaisena, jäätyhnenä ja muovihin käärittynä. Kevväälä net oethan pakasthesta, sulatelhan yksi vuorokausi, viipaloihhan ja suolathan niinkö lohi ennen vanhhan ja ripustethan räysthäle ahavatuulen kuivattavaksi.

Siittä, miten itte suolaaminen tehän, en uskalla puhua täsä akateemisessa yhteisösä kovin isosti, koska kuivalihan suolauksesta on Lapisa olemasa niin monia eri koulukuntia, että jos siihen puututhan yliopiston lehesä, niin kohta on iso oppiriita päälä, joten hypäthän suolausvaihe ohi ja menhän suorhan räysthäle.

Kevhän auringosa ja tuulesa syväjäätetyt tunthet ja liha sulavat sisältä, kuivuvat ja luovat ympärilhhen suojaavan kalavon. Kypsyeshän kokemukset ja tunthet muuttuvat lihaksi, elämän ravinnoksi. Keventynheitä tuntheita ja lihhaa on heleppo kulijettaa mukana vaikka repusa. Kesälä niitä on mukava veistellä puukola ja maistaa, vieläkö niisä on suola tallela. Ahamia niitä ei kannata, koska sillon on vaarana kuolla janhon tai toishalta liiallisen juomishen.

Pysyäkshen mukana elämän kiertokulusa lappilaisen ihmisen ja lihan on tultava ulos syäntalaven turvallisesta, sielua suojaavasta jääkuoresthan. On riisuttava kelekkaalarit ja uskaltauduttava valhon palihhaana, palijastettuna, yksinäisenä ja puolustuskyvyttömänä. Tämä ei ole välttämättä hauskaa aikaa, mutta jos ei uskaltaudu ulos kuoresthan, jäävät pilikkihaalarit pääle ja mato koukhun. Sehän on kyllä turvallinen ja varma suoja sillä hetkelä, mutta hiostava yöttömäsä yösä.

Syäntalaven kylmyyys ja pimmeys kuuluvat elähmän, mutta onneksi net haihtuvat kevväälä taihvan tuuhlin. Kevät on ihmisen elämäsä hetken taidetta – hetken, josa on tillaa heikkouele, kaipauksele ja keskeneräsyyele. Kevhän valakosela hangela talaven siniset ajatukset kuivuvat sielun rephun, yöttömän yön iloksi.

Olli Tiuraniemi

ARVIOT

kirja

MARJA TUOMINEN

MISSÄ LAPPI JA
LANTA KOHTASIVAT

Lehtola, Veli-Pekka:

Saamelaiset ja suomalaiset

Kohtaamisia 1896–1953. SKS 2012. 528 s.

TOISTAKYMMENTÄ VUOTTA SITTEN eräässä saamentutkimusta koskevassa keskustelussamme Veli-Pekka Lehtola totesi: "Nyt on osoitettu, että stereotyyppiä on. Seuraava kysymys kuuluu: mitä sitten?" Tuoreessa suurteoksessaan Lehtola osaltaan vastaa esittämäänsä kysymykseen.

Sanalla "suurteos" en viittaa ainoastaan kirjan sivu- ja tietomäärään vaan myös sen avaaman perspektiivin laajuuteen, näkökulmiin ja tarkastelutasojen moninaisuuteen ja lähdeaineistojen monipuolisuuteen. Kirjan tematiikka asettuu historiallisesti konfrontaatioalueille alueelle, jonka kartoittamisessa kirjoittajan syvälinen perehtyneisyys ja synteisin rakentamisen herkkyyks punnitaan. Lopputulosta pitäisin jopa uutena käänteenä alansa suomalaisessa historiografiassa. Huolella harkittu kuva-aineisto tuo oman kerronnallisen ja tulkinnallisen tasonsa tekstin rinnalle.

teatteri

VILLE-PETTERI MÄTTÄ / Rovaniemen teatteri

PÄLVI RANTALA

JÄTKÄKULTTUURIA
ROMANTISOIMATTA

Jätjän balladi

Rovaniemen teatterissa

Käsikirjoitus ja ohjaus:

Markku Köngäs

TUNNUSTAN: odotukseni jätkäkulttuurista kertovalle musiikinäytelmälle eivät olleet korkealla. Jätjän balladi kuitenkin yllätti positiivisesti. Nostalgisen ja romantisoivan kotiseutupaatoksen sijaan se tarjosi koskettavaa, raadollista ja toden makuista historiaa. Märkä ja kylmä, kämpän lait, raskas työ ja puukkotappelut tulevat suorastaan iholle. Markku Könkään karhea karisma toimii läpi esityksen, ja bändin vahva kansanmusiikkiosaaminen tukee esityksen musiikillista kokonaisuutta.

Ahti Taposen tekstejä ja Kaj Chydeniuksen sävellyksiä kuulisi mielellään pidempäänkin, niin maukkaita, reheviä ja paikoin traagisiakin ne ovat. Jätkät – ja jätkien naiset, niin kämppäemännät, kotona odottavat vaimot kuin Rovaniemen huoratkin – heräävät hetkeksi jälleen elämään.

Kuulokuvia

Mekapoliksesta

Korvatulpat on keksitty ja minäkin löysin niistä avun muutama vuosi sitten – kiitos Clas Ohlsonin lyhyt-tavarakaupan. En siis nyt nojaa näppäimistöön puolikuuleena väsymyksestä siksi, että joku tai jokin herättäisi minut joka yö kesken makeimpien unieni.

Olen syyntakeellinen ja analyttinen. Ja pidän korvatulppiakin mahtavampana asiana sitä, että korvat on keksitty. Kuulo ja kuunteleminen mahdollistavat muun muassa keskustelun ja musiikin kauneudesta nauttimisen – ja vaaran välttämisen. Äkillisiin ja koviin ääniin ihmislajin kuuluukin reagoida. Maanvyörymiä lienee ilmennyt jo paleontologisella kaudella, eikä niistä varoitettu radiossa.

Korvia voi hivellä ja särkeä, symbolisesti ja konkreettisesti.

Ihmettelenkin, miksei näin keskeistä aistia kuin kuuloa pidetä enempiä esillä kaupunkikivakeskusteluissa. Urbanit äänimaailmat tuntuvat vain sukeutuvan erilaisten tekijöiden yhteisvaikutuksena, josta kukaan tai mikään ei kannu vastuuta.

Julkinen äänimaisema kaupungeissa koostuu pääosin melusta, huminasta ja jyrinästä. Kotioloissa se muodostuu naapurista kantautuvista kolahduksista, lorinasta ja valmisaurusta. Kohtuullisina annoksina ne muodostavat kodikkaan taustan elämälle ihmisten kaupungeissa.

Jännittävä välimuoto eli julkisen interventio yksityiseen on kuitenkin aamuöinen postinjakelu kerrostaloalueilla. Postinjakajahan ei itse asu ehkä yhdessäkään niistä kerrostaloista, jotka hän öisin juoksee läpi. Häntä ei periaatteessa mikään estä paukauttamasta alaovea mennessä tullen ja tiputtamasta lehteä luukusta lattialle – välittämättä oveen kiinnitetyistä lapuista ja yhteydenotoista. Hänellä on lupa (en vain tiedä kenen antama) herättää asukkaita joka yö työnsä puolesta.

Onneksi olen itse saanut viimein yhteyden omaan postinjakajaani, joka jättää aamuyölehden nykyään äärimmäisen huomaavaisesti postiluukkuun.

Vastaava asujaimiston aistivallisuuteen tai korvatulppakulutukseen nojaava toimenkuva on öisillä lumiauran kuljettajilla. Piruetteja tekee aina pari työajoneuvoa ker-

KUVA-LIISA

rallaan ja koko ajan ”lakisääteinen”, erittäin kuuluva peuruutuspiippi päällä.

Rauhallisilla pientaloalueilla valvotetaan ihmisiä öisin, jotta muualla asuvien autot pääsisivät työpaikkojen parkkipaikoille päiväksi seisomaan. Kuka tai mikä tämän käytännön on suunnitellut tai siunannut? Ja eivätkö insinöörit oikeasti osaa keksiä meluamattomia turvallisuusjärjestelmiä?

Hotelleissa työmatkoilla heräsin ennen muinoin lähes joka yö viereisten huoneiden ääniin tai siivoajien aamupalaveriin kuudelta käytävällä sijaitsevan liinavaatekomeron ovella. Onneksi löysin pelastuksen korvatulpista ymmärrettyäni viimein, ettei hotelleissa ole tarkoituksaan nukkua. Siellä vain ollaan näkösuojassa yön yli. On lämpimämpää ja turvallisempaa odottaa seuraavan aamun kokousta tai lomapäivää kuin notkua kadulla.

Sama pätee Valtion Rautateihin. Makuuvaunut on tarkoitettu naapurihytin keskustelujen ja käytävän askelten kuuntelemiseen vaakasuorassa asennossa.

Viimeisimpien unitutkimusten mukaan onkin hyvin luonnollista herätä yöllä välillä valvomaan ja nukkua yöt useammassa jaksossa.

Hyvä idea. Olen valmis rytmin vaihtoon heti, kun koko muikin yhteiskunta herää öisin minun biologisen rytmini mukaan, eikä kenenkään muunkaan tarvitse olla työpaikoilla, päiväkodeissa tai hotelliaamiaisilla ennen aamukymmentä.

Sitä odotellessa kannatan yörauhaa: onnellisen elämän, tuottavan työn ja onnistuneiden lomien mahdollistajana.

TEEMA

Kenen kanssa

nukut.?

Uni on paitsi biologinen tarve myös sosiaalista ja kulttuurista toimintaa. Lääketieteessä nukkumista on tutkittu paljon, mutta yhteiskunnallisessa tutkimuksessa se on jäänyt valveilla olon jalkoihin. Tilanne kuitenkin muuttuu, jos se on kiinni professori Anu Valtosesta ja hänen vetämästään tutkijaryhmästä.

2000-luvulla nukkuminen on noussut uudella tavalla osaksi taloudellista, yhteiskunnallista ja hyvinvointiin liittyvää keskustelua. Media tulvii juttuja unesta ja unimarkkinoilla kaupataan uusia tuotteita, kuten unikelloa, jolla voi mitata unen määrää ja laatua. ”Tavisunen” sijaan saatetaan jo tavoitella N3:sta, eräänlaista syvää ”superunta”.

– Uni on järjestäytymässä uusiksi, väittää professori Anu Valtonen.

Tälle lähtökohdalle perustuu Valtosen vetämä tutkimushanke New Sleep Order, joka on yksi Lapin yliopiston strategisista kärkihankkeista.

Valtosen mukaan oikein nukkumisesta on tullut hyvän ihmisen ominaisuus. Hyvät kansalaiset ja työntekijät nukkuvat hyvin. Tästä puolestaan seuraa uhkapuhetta, jossa vähän tai huonosti nukkova ihminen nähdään kulueränä muun muassa lisääntyneen sairastumisriskin takia.

Yhteiskunta nukkuu meissä

Vaikka nukkumisesta puhutaan nyt julkisesti paljon, se tapahtuu lähinnä terveyden ja talouden kielellä. Valtonen haluaa tuoda niiden rinnalle toisenlaisia puhe- ja ajattelutapoja.

– Pyrimme ymmärtämään, mitä unelle on tapahtumassa ja mitä se tarkoittaa meille ihmisille. Uni on biologista mutta myös vahvasti sosiaalista ja kulttuurista toimintaa. Yhteiskunta nukkuu meissä.

Unta voi sosiokulttuurisena tutkimuskohteena lähestyä unessa olemisena, johon liittyy esimerkiksi unien näkeminen, ja nukkumisen käytäntöinä, joihin liittyvät unen ajalliset ja tilalliset ulottuvuudet.

– Oleminen ei jakaudu vain valveeseen ja uneen, vaan esimerkiksi puoliuni ja torkkuminen voivat olla luovuuden kannalta mielenkiintoisia tiloja.

Lääketieteen näkökulmien painottuminen näkyy vaikkapa siinä, että kahdeksan tunnin yhtenäisestä yönestä on muodostunut itsestään selvyys, vaikka on olemassa paljon erilaisia tapoja järjestää unta.

Kulttuurihistoriassamme uni, kuolema ja seksi kietoutuvat yhteen. Sielun on esimerkiksi ajateltu poistuvan ruumiista unen ajaksi, kehtolauluissa käsitellään kuolemaa ja kuolinilmoituksissa puhutaan yhä ikiuneen vaipumisesta.

”Saisiko olla yhdet tirsat?”

New Sleep Order -hanke jakautuu kolmeen osa-alueeseen: matkailuun, kulutuskulttuuriin ja työelämään. Markkinoinnin professorina toimiva Valtonen vetää kokonaisuuden lisäksi kulutuskulttuuriin keskittyvää tutkimusta. Toisista osuuksista vastaavat matkailututkimuksen yliopistonlehtori Outi Rantala ja johtamisen professori Susan Meriläinen. Keskeisenä ideana on suhteuttaa näillä kentillä muokkautuva uusi unen järjestys kulttuurihistorialliseen kontekstiin, mistä vastaa kulttuurihistorian tutkijatohtori Päivi Rantala. Lisäksi pohditaan taiteen – erityisesti palvelumuotoilun – keinoja tehdä näkyväksi ja haastaa unikulttuuria. Tähän pohdintaan osallistuvat suunnittelija Essi Kuure ja taideteollisen muotoilun professori Satu Miettinen taiteiden tiedekunnasta.

Valtonen kiinnostui nukkumisesta vapaa-aikaa käsittelevää väitöskirjaa tehdessään. Hän huomasi, että nukkumista ei lasketa tilastoissa vapaa-ajaksi, vaikka moni mielittääkin sen olennaiseksi osaksi vapaa-aikaa.

Matkailussa on syntynyt uudenlaista uniturismia, jossa elämyksiä ja kokemuksia haetaan nukkumalla erikoisissa paikoissa, kuten iglussa tai puussa. Lepoa, unta ja rentoutumista on tuotteistettu myös unikylpylöissä.

– Pariisissa on avattu unibaari, jossa baarissa vedetään drinkkien sijaan tirsat.

Viime vuonna Valtoselta ja Veijolalta ilmestyi artikkeli Sleep in Tourism, jossa he pohtivat levon ja pysähtymisen sanomaa.

– Yhteiskuntatieteissä olemme keskittyneet valveen maailmaan, jolloin kolmasosa elämästä jää tutkimuksen ulkopuolelle.

Valtosen mukaan uni voi olla myös nautinto ja itseisarvo. Myös unen kauneus näkyy hankkeessa tähän mennessä kerättyssä aineistossa, kuten unipäiväkirjoissa, unen biografiassa ja sosiaalisen median keskusteluissa.

– Mikä on se nautinto, jonka uni tarjoaa? Lepoa, poisaoloa, mitä muuta?

Valtosen mukaan kulutuskulttuuri osaltaan muokkaa ja uusintaa käsityksiämme unesta. Esimerkiksi mainonta tuottaa nautinnon puhetta. Toisaalta päiväunista puhutaan julkisesti usein tehokkuuden kautta: nuku päiväunet, jotta olet virkeämpi ja saat enemmän aikaan.

Työelämä ja lupa torkahtaa

Professori Susan Meriläinen esittelee ylpeänä työhuoneensa uutta sohvaa, jolle saman työhuoneen jakava yliopistonlehtori Pikka-Maaria Laine on hankkinut pari villtiä ja tyynyjä.

– Tämä houkuttelee ottamaan päivätorkkuja. Asia, jota ei välttämättä katsota työelämässä kovin hyvällä, Meriläinen hymähtää.

Meriläinen kiinnostui Anu Valtosen vetämästä unihankkeesta johtajien kehollisuuteen liittyvän tutkimuksen kautta. Tutkimuksessa huomattiin, että läsnäolo, energisyys ja intensiteetti liitetään hyvään johtajuuteen.

– Se näkyy organisaatioissa monella tavalla. Esimerkiksi väsymystä pyritään peittämään, ainakin johtotehtävissä.

Väsymystä peitellään piristeillä, kosmetiikalla ja jopa kauneusleikkauksilla. Työelämäntutkimuksessa unta ja unettomuutta on tähän mennessä tutkittu ennen kaikkea tuottavuuden kannalta. Väsynyt työntekijä ei ole yhtä tehokas ja tekee enemmän virheitä.

Vaikka joillekin työpaikoille on pyritty luomaan paikkoja, joissa työntekijät voivat levätä ja jopa nukkua, työajalla nukahtamiseen suhtaudutaan yhä kielteisesti. Vai mitä itse ajattelisit, jos yllättäisit kollegasi tai esimiehesi nukkumasta työhuoneesta? Meriläinen toteaa, että vaikka torkahtaminen olisi työpaikalla sallittua, kynnyks on korkea. On helpompi tarttua kahvimukiin kuin heittäytyä pitkäalleen.

Toisaalta myös työntekijöiden patistelua päivänulle voidaan pitää epäilyttävänä. Joidenkin mielestä kyseessä vain yksi uusi kontrollin ja hallinnan väline, jolla työntekijöistä pyritään saamaan kaikki tehot irti.

Ehkä lepoon kielteisesti suhtautuvaa työkuulttuuria voi lopulta purkaa vain yksi torkku kerrallaan.

– Aion ottaa työaikana päivätorkkuja pitääkseni itsestäni huolta. Ja voihan sitä ajatella, että pitämällä itsestäni huolta olen myös ”tehokkaampi” työntekijä, Meriläinen sanoo.

Professorit Susan Meriläinen ja Anu Valtonen uskovat pötköttelyn voimaan.

Perhepetejä ja parisänkyjä

Nukkumalla ilmaistaan sosiaalisia suhteita. Keskustelut esimerkiksi perhepedistä kääntyvät helposti väittelyksi parisuhteesta, perheen keskinäisistä kiintymyssuhteista ja lasten turvallisuudentunteesta ja itsenäistymisestä. Vastavasti parisänkyä pidetään itsestään selvyytenä ja erillään nukkuvaa pariskuntaa onnettomana.

Vierekkäin nukkuminen on merkki erityisestä läheisyydestä, minkä takia esimerkiksi murrosikäisten lasten ja vanhempien jakamaa sänkyä karsastetaan. Toisaalta väliaikainen yhdessä nukkuminen kuuluu muun muassa matkustamiseen, armeijaan ja leirikouluihin. Yksi uusista matkailumuodoista on sohvasurffausta, jossa oma koti avataan vieraille.

– Yhdessä nukkuminen on erilainen yhteisyyden kokemus. Esimerkiksi kutsu yökylykseen on erityinen vieraanvaraisuuden osoitus, Valtonen sanoo.

Nukkumiseen liittyy vahvasti turvallisuuden ja haavoittuvuuden ulottuvuudet. On kiinnostavaa huomata, kuinka paljon meistä kertoo se, kenet itse päästäisimme yökylykseen ja kenen kanssa voisimme nukkua samassa huoneessa, saati samassa sängyssä.

Yksilölähtöistä unihygieniaa

Unettomuudesta kärsivä saa usein kuulla hyväntahtoisen kehotuksen olla stressaamatta. Valtosen mukaan ohjeet voivat olla naiivejakin, eivätkä auta, jos on oikeasti vaikea nukahtaa. Oikein nukkumiseen opastamista kutsutaan unihygieniaksi.

– Ohjeita kuvaa yksilölähtöisyys. Kehotetaan esimerkiksi rauhoittumaan ja tuulettamaan huonetta. Uni on kuitenkin lähtökohtaisesti kollektiivista. Jos tunnustaisimme unen sosiokulttuurisuuden, tuottaisimme hieman erilaisia ohjeita.

Silloin huomiota kiinnitettäisiin esimerkiksi sallivampaan suhtautumiseen järjestää unta eri tavoin tai siihen, että ohjattaisiin yksilön sijaan vaikkapa arkkitehtiä ja kaupunkisuunnittelijoita huomioimaan hyvän unen vaatimat puitteet.

Valtonen puhuu paljon uudenlaisen ymmärryksen luomisesta nukkumisen maailmaan. Hän toivoo, että hankkeessa pystytään kyseenalaistamaan uneen liitettyjä itseltään selvyyksiä ja vallitsevia puhetapoja. On aika katsella nukkumista ja unia uusin – ja menneisyydenkin – silmin.

– Pötköttelyperinne kunniaan! ●

Salatut unet

Professori Anu Valtonen kertoo, että on projektin aikana saanut kuulla monia tunnustuksellisia tarinoita siitä, miten ihmiset kokevat omat unikäytäntönsä ongelmallisiksi eli sellaisiksi, joista ei mielellään puhuta ja joita vähän häpeillään. Valtosen mukaan tämä kertoo osaltaan unen yksityiseksi mielletystä luonteesta mutta myös siitä, että meillä on aika tiukka unikulttuuri, joka määrittää missä, milloin, kenen kanssa ja miten tulee nukkua. Seuraavat esimerkit ovat katkelmia kerätystä aineistosta:

”Kun menen töistä kotiin, otan päikkärit, ne on ihanat, mutta silti tuntuu, että se siinä on jotain pahaa. Käyn istumaan vuoteen viereen lattialle, laitan pään ja yläkropan sängylle ja otan pienet tirsat. Silloin ei tule nukkuttua liian kauaa, kun se on niin epä mukava asento.”

”Mä en osaa oikein näin työmatkoilla nukkua, kun normaalisti me nukutaan koko perhe kimpassa, meistä se on mukavaa, ollaan yhdessä kaikki neljä, peti täynnä jalkoja, käsiä, potkuja ja tuhinaa. Mutta kaikki muut pitää sitä tosi outona. On meillä siis omat huoneet lapsille, mutta ei ne siellä nuku.”

”Mulla oli edellisessä työpaikassa patja työpöydän alla. Siellä otin aina torkut iltapäivällä. Tänne nykyiseen työpaikkaan en enää kehdannut tuoda.”

”Siis mä en kehtaa mennä elokuviin, kun mä nukahdan heti, kun tulee pimeetä ja on pehmeät penkit. Jos sitä sit vaikka kuorsaa.”

”Mä oon siis aikuinen, mutta mun miehen pitää joka ilta nukuttaa mut niinku vauva. En mä muuten nukahda. Se on tietty noloo, mutta näin se on.”

”Mä en osaa nukkua. En vaan osaa tai saa nukuttua. Se on kauheeta, kun kaikki muut vaan nukkuu ja mä vaan valvon. Ei siitä viitsi edes hirveesti puhua. Kaikki vaan sanoo, että kun aikas valvot, niin kyllä sä sit nukut. En nuku.”

Vaihtuvuutta

” Tutustuminen joogafilosofiaan on auttanut kohtaamaan arjen sellaisena, kuin se ilmenee. Se on antanut eväitä omaan pieneen pohdiskeluuni suurista elämänkatsomukseen liittyvistä kysymyksistä. Osaan luottaa siihen, että Elämä kantaa, tapahtuipa mitä tahansa. Tämä on mielestäni joogan suurin anti. Jooga opettaa keskitiellä kulkemista ja erottelukykyä sen suhteen, mihin energiansa kannattaa kohdistaa. Mutta en väheksy ’sivuvaikutuksiakaan’. Säännöllinen fyysinen harjoitus pitää kehon notkeana ja kunnon hyvänä.

Jooga vaikuttaa myös uneeni. Minulla on erittäin harvoin nukahtamisvaikeuksia. Vain vahva täysikuu aina silloin tällöin valvottaa. Uneni on normaalisti syvä, harvoin muistan uniani. Toisaalta selkeät, kirkkaat unet kirjoitan ylös unipäiväkirjaan, mikä auttaa itsetuntemuksessa ja asioiden prosessoinnissa. Unimaailma on mielenkiintoinen alue, johon haluaisin perehtyä tarkemminkin. Joogateksteissä puhutaan nidrasta, joka joskus virheellisesti käännetään joogauneksi. Nidra on alkuvaiheessa syvärentoutumista. Erilaisia rentoutumistekniikoita käytetään joogaharjoituksessa varsinkin alkeisryhmässä, kun ei ole vielä totuttu olemaan pitkään selinmakuulla hengitystä kuunnellen.

Edustamani joogasuuntaus, SJL-jooga, sopii kaikille. Vahvojen itämaisten juurien lisäksi sitä on kehitetty länsimaalaiselle nykyihmiselle sopivaksi. Meille vieraat rituaalit on jätetty pois ja painotamme länsimaisen ja itämaisen ihmiskäsityksen erilaisuutta. Intialainen suuri opettaja Krishnamacharya painotti joogan olevan ihmistä varten. Hänen opetuksensa mukaan joogaa sovelletaan aina harjoittajansa mukaan. Jooga sopii siis kaikille, mutta toinen asia on, ovatko kaikki valmiita joogalle.

Jo viikoittainen joogaryhmässä käynti tai vain fyysiseen harjoitukseen pitäytyminen antavat keholle monipuolista harjoitusta, joka johtaa lihasten rentoutumiseen ja luonnolliseen hengitykseen, millä on välillisesti vaikutus myös mielen rauhoittumiseen. Fyysisessä harjoituksessa eli asanaharjoituksessa vaihtelevat aktiivinen tekeminen ja lepo. Kahden liikkeen välillä pidetään lyhyt tauko ja koko puolentoista tunnin harjoituskin rytmittyy rentoutumisten ympärille. Voidaan sanoa, että joogaharjoitus on myös rentoutumisharjoitus. Asanat ja erilaiset hengitystekniikat ovat välineitä kohti mielen hiljentymistä, meditaatiota.

Myös länsimainen psykologia on löytänyt meditaation. Erilaiset buddhalaiseen traditioon perustuvat tekniikat ovat tutkittuja ja käytettyjä stressinhallinnan ja rentoutumisen keinoina. Joogafilosofia keskittymisen ja meditaatio ovat sisäistä joogaa. On jokaisen oma asia, miten etenee joogan tiellä, mutta yleensä parantunut tietoisuus avaa uusia näkökulmia elämässä. Joogafilosofian mukaan en toivo tai odota mitään joogalta. Kaikki, mitä se on antanut ja antaa, on lahjaa.”

Ritva Kuure, jooganopettaja SJL © ja arkistos sihteeri

UN

Ihminen tarvitsee rentoutumista, lepoa ja unta voidakseen hyvin. Mutta miksi ja miten se käytännössä onnistuu? Jooganopettaja ja terveystieteen ammattilaiset pohtivat asiaa omien kokemustensa pohjalta.

SJL-JOOGAHARJOITUS

- SJL-jooga on Suomen Joogaliiton opettama joogamuoto.
- Joogaharjoituksen osia:
 - Fyysiset harjoitukset hengitykseen yhdistettynä
 - Hengitysharjoitukset
 - Mielen keskittäminen
 - Tekemisen ja rentoutumisen tasapaino
 - Hilljentyminen ja meditaatio

Otamme uneen liittyvät ongelmat vakavasti ja paneudumme niiden syihin.

"Kaikki, mitä ihmisellä on mielessä, heijastuu uneen ja nukkumiseen. Unennäkeminen suojelee unta ja lepoa, kun ihminen mielessään käsittelee asioita. Nuorten opiskelijoiden elämässä on tärkeää elämänhallinnan ja vuorokausirytmien hallinnan opettelu. Monilla on ajankohtaista stressiä esimerkiksi lukukauden lopussa, kun kaikki kasaantuu. Jos tilanne yltyy oikein pahaksi, taustalla on usein muutakin liittyen esimerkiksi aikuistumiseen ja itsenäistymiseen.

Vastaanotolla kartoitamme tilanteen ja yritämme ymmärtää, mistä unihäiriöt johtuvat. Ne eivät ole irrallisia oireita, vaan aina sidoksissa opiskelijan koko se hetkiseen elämäntilanteeseen. Otamme uneen liittyvät ongelmat vakavasti ja paneudumme niiden syihin. Unihäiriöt ovat luonnollinen ja terve reaktio johonkin, joka elämässä on pielessä. Tärkeää on vaikuttaa niiden syihin, ei vain hoitaa oiretta."

Airi Uimaniemi, terapiapsykologi, YTHS

"Unen aikana verenpaine ja pulssi laskevat ja tapahtuu hormonaalisia muutoksia. Keskushermosto ja ääreishermosto tarvitsevat leponsa, samoin sisäelimet ja lihakset. Nukkumiseen on selkeät biokemialliset syyt, mutta psykologiset seikat ovat yhtä lailla tärkeitä. Meillä käyvistä opiskelijoista useampi kymmenen prosenttia kertoo univaikeuksista, kuten nukahtamisvaikeuksista, unen laadun häiriöistä ja liian aikaisin heräämisestä. Tilapäisen unettomuuden rajaksi on määritelty kaksi viikkoa. Se mikä on unettomuutta, on kuitenkin yksilöllistä. Jos joku kokee, ettei uni riitä, tilanne pitää selvittää.

Olen työskennellyt YTHS:illä ensimmäistä kertaa vuonna 1976. Tuosta ajasta mielenterveyspalveluiden käyttäjämäärä on kaksinkertaistunut ja psyykkiset häiriöt vaikeutuneet. Esimerkiksi masennuslääkkeiden käyttö on noussut kuin raketti. Unihäiriöt tulevat siinä kaupan päällä, ja yleensä unettomuuden takaa löytyy muitakin. Toisaalta kulttuurikin on muuttunut. Televisiota voi katsoa aamuyöllä ja tietokonetta käyttää aamuun asti. Enää ei eletä auringonvalon mukaan. Aiemmin pohjoisessa saattoi nähdä aamuyöllä lapsia pihalla leikkimässä. Vastaavasti talvella nukuttiin enemmän. En ole ollenkaan ilahtunut unen teknistymisestä, kuten unen seuraamisesta kellolla. Silloin ihminen vieraantuu itsestään."

Esko Jalkanen, psykiatri, YTHS

YTHS JA HYVÄ UNI

- Ylioppilaiden Terveystieteiden keskus (YTHS) mielenterveyspalveluja käyttää noin 7 prosenttia opiskelijoista.
- YTHS on julkaissut oppaan *Hyvän unen lyhyt oppimäärä* (2009).
- Unen tarve on yksilöllistä ja vaihtelee eri elämäntilanteissa.
- Yliopisto-opiskelijoiden terveystutkimuksen perusteella opiskelijoiden univaikeudet ovat lisääntymässä.
- Unettomuudessa uni koetaan laadultaan tai pituudeltaan epätydyttäväksi.
- Tilapäinen univaikeus on tavallista ja korjautuu useimmiten itsestään muutaman viikon kuluessa.
- Pidempään jatkunut unettomuus on aina syytä tutkia ja selvittää.

Arktista unta muotoilemassa

MARKO JUNTILA

Uni on jokaisen ihmisen mahdollisuus paeta arkipäivää, kohti unelmia ja lepoa. Ilman unta emme jaksa keskittyä ja suorittaa päivittäistä tehtäväämme.

Arktisella alueella uni on ollut aina erityisessä asemassa. Kaamoksen aikana on keskitytty nukkumiseen. Suuremmat touhuamiset on jätetty kesäaikaan, jolloin valoa ja energiaa riittää.

Voiko unta tai pötköttelyä muotoilla? Uni voi olla avuksi muotoilussa, sillä nukutun yön jälkeen ajatukset ovat kirkkaat ja uusien ideoiden arviointi on tehokkaampaa. Victor Papanek määritteli muotoilun ”tietoiseksi yrittämiseksi merkityksellisen järjestyksen saavuttamiseksi”. Millainen voisi olla unen tai pötköttelyn järjestys? Onko meillä arktisella alueella asuvilla tässä ainutlaatuinen mahdollisuus tai etulyöntiasema? Onko unen ja pötköttelyn ymmärtämisessä mahdollisuus arktiseen muotoiluun?

Arktinen uni voisi olla tulevaisuuden mahdollisuus. Kun aihetta tarkastellaan Papanekin viitoittamalla tiellä, voidaan sieltä tunnistaa nimenomaan meille ominaisia merkityksiä ja tapoja. Arktisella alueella nukkuminen ja uni ovat erityisen tärkeitä silloin, kun luontokin lepää. Yöttömässä yössä jokainen tuntee suurta riemua jaksamisesta ja energian määrä on lähes loppumaton. Kesällä ei nukuta, silloin luontokin elää omaa nopeaa rytmiaan ja keskittyy tärkeimpään tehtäväänsä, kasvuun.

Teollinen maailma on pakottanut meidän noudattamaan työn ja nukkumisen suhteen samaan rytmiä läpi vuoden. Heräämme joka aamu kello seitsemän, nukutemme noin kahdeksan tunnin unen. Tätä rytmiä jatkamme lapsuudesta vanhuuteen, mutta sen inhimillisyyden ja luonnollisuus voidaan kyseenalaistaa. Emme ole koneita, jotka sammutetaan työn jälkeen katkaisijasta. Jotta py-

sisimme tämän teollisen maailman kahdeksasta neljään -rytmissä, lapsemme käyvät unikoulussa ja me aikuiset syömme unilääkkeitä. Nämä keinot ja menetelmät ovat teollisen maailman väliintuloja, joilla varmistetaan että arkipäivän rytmi säilyy.

Arktisen muotoilun tuloksena voisi olla uusia nukkumisen ja levon järjestyksiä. Sellaisia, jotka kunnioittavat luontoa ja voivat tuottaa luonnollisempia ympäristöjä tai tuotteita uneen ja nukkumiseen.

Jokainen meistä on varmaan huomannut, että kaamosaikaan työskentely ei tehokkuudeltaan tai saavutuksiltaan ole parhaasta päästä. Kesä menee touhussa kaikenlaisista ja tulokset ovat hyviä. Lapin yliopistossakin, arktisen muotoilun merkeissä, voitaisiin pohtia toiminnan keskittämistä kesäaikaan, jolloin muu maailma lomailee. Talven pimeydessä me voisimme levätä ja kerätä voimia kevään ja kesän töihin.

Matkailuun voitaisiin muotoilla ympäristöjä, jotka mahdollistaisivat lepäämisen ja pötköttelyn. Suunnittelun kohteeksi nousisivat unen ja levon maailmat, jossa ei ole mainosvaloja eikä iloisesti helisevää joulumusiikkia. Pimeydestä ja kaamoksesta löytyy nukkumisen peruselementit ja järjestys, jotka ovat luonnon tarjoamia ja ilmaisia. Keskittykäämme suunnitellaan suuria, pehmeitä ja lämpimiä sänkyjä ja asuja, nukkumista ja lepoa varten.

Arktinen muotoilu löytää tavoitteensa luonnon ja ihmisen vuorovaikutuksesta. Vuodenaikojen huomioiminen toiminnan lähtökohtana antaa ihmislähtöiselle arktiselle muotoilulle yhden toimintaulottuvuuden.

Loppuun lainaus muusikko Tuure Kilpeläiseltä: ”Eikä yksikään mutteri, kivikirkko tai linkkari ole syntynyt itsestään, vaan ensin sisällä jonkun päin.”

OUTI RANTALA

LUONTOUNET

— TIE ONNEEN?

Luontounet tarjoavat mahdollisuuden oman kehon kuunteluun ja itsetuntemukseen. Kokeneen luonnossa liikkujan unirytmisiä säätelevät myös luonnon olosuhteet ja aikarajat.

Onko nykyihminen menettänyt yhteyden itsetuntemukseen yrittäessään parantaa unen laatua? Tätä pohtii Simon Williams kirjassaan *Sleep and Society*. Ennen teollista aikaa yöunta häiritsivät erilaiset sairaudet, loiseläimet, kanssanukkujiin äänet ja esimerkiksi makuusijojen kylmyys. Luonnonvalon rytmittämä nukkumisaika koostui useammasta unipätkästä ja yölliset valvomisen hetket hyödynnettiin seurustelun tai unien ja omien tunteiden pohdiskelun merkeissä. Unen ja valheen välimaastoa onkin pidetty erityisen mielikuvitusrikkaana aikana.

Nykyisen ihanneunen katsotaan koostuvan yhtenäisestä, yöaikaan ja yksityisessä tilassa nukutusta noin kahdeksan tunnin jaksosta. Keinovalot, kellot ja hyvin lämmitetyt talot auttavat säätelemään yön kulkua. Mediakeskustelut ja markkinoille tulleet unioppaat kuitenkin kertovat omaa tarinaa unen laadusta: yhtenäisen unen sijaan moni viettää yönsä uniongelmiä parissa.

Toisaalta myös nykyisin on nukkumisen käytäntöjä, jotka haastavat vallitsevaa uni-ihannetta ja uniongelmiin keskittävää puhetta. Esimerkiksi Lapin erämaassa yöpyneet kokevat luonnon tarjonnan ”ihania öitä” huolimatta siitä – tai ehkä juuri sen vuoksi – etteivät unet luonnossa ole olleet nykyihanteen mukaisia.

Miten nykyistä talouden ja terveysihanteiden määrittelemää uni-ihannetta voitaisiin haastaa luonnossa tapahtuvien unien avulla? Voivatko luontounet opettaa meille jotakin olennaista nukkumisen ja itsetuntemuksen välisestä yhteydestä, joka nyky-yhteiskunnan tehotaloudessa tuntuu unohtuneen?

Pelkistettyä tekemistä

Luonnossa nukkuminen tarkoittaa aktiivisille luonnossa liikkujille tyypillisimminkin teltassa yöpymistä, mutta luontouniksi voidaan laskea myös taivasalla ja rakotulilla sekä autiotuvissa ja alkeellisissa mökeissä nukkuminen. Teltta ilmentää monella tapaa luontounta: sinne mahtuu

rajattu määrä tavaraa, valaistus on luonnollisen hämärä ja telttakankaasta kaikuivat luonnonäänet rentouttavat.

Erityisesti telttaelämään liittyvien perustoimintojen koetaan edistävän hyvää unta. Arjessa nukkumisen on tarkoitus palvella päivän tarpeita, mutta telttaillessa päivän toiminnot sovitetaan nukkumisen mukaan: Yöpymispaikkojen sijainti määrittelee päivän kulkua, leiriytymispaikka valitaan nukkumisalustan mukavuutta silmälläpitäen ja leirin pystytys aloitetaan hyvissä ajoin.

Kokenut luonnossa yöpyjä on oppinut kantapään kautta säätelemään päivän aikana ”paheiden” määrää: yltiöpäiset lätkestit ja kahvinjuonnit iltanuotiolla jätetään väliin ja päivän rasitus pidetään sopivissa rajoissa. Myös luonnossa kulkijan tavarat liittyvät suurilta osin nukkumiseen ja lämpimän, kuivan sekä turvallisen unen takaamiseen.

Hyviin varusteisiin panostamista tärkeämpää on oman kehon huomioiminen. Riittävä nesteen nauttiminen ja esimer-

kiksi jaloittelu juuri ennen nukkumaanmenoa palvelevat hyvää yöunta. Kaikesta valmistelusta huolimatta luontouniin kuuluvat olennaisena osana kylmän, kostean tai kuuman makuupussin kanssa pelaaminen, yölliset pissareissut sekä kanssa nukkujien ääniin havahtuminen.

Aktiiviset luonnossa yöpyjät kertovat nukkuvansa parhaiten joko yksin tai omassa tutussa porukassa. Seuran valitsemisenkaan ei aina auta. Jos oman kehon huolehtiminen on jäänyt vaillinaiseksi, saattaa mielikuvitus pitää luonnossa nukkujan yöllä hereillä. Telttasurmaajiin ja maahisiin liittyvät tarinat kiertävät rassistuneen kulkijan mielessä.

Pelkojen ohella luonto herättelee nukkujaa: yöllä pitää nousta varmistamaan teltan paikallaan pysymistä tai varmistaa veneen kiinnitys. Yöheräämisistä huolimatta moni kokee nukkuneensa luonnossa ihanat yöunet.

Kohti luontaista rytmiä

Keinovalojen ja kännyköiden puuttu-

minen mahdollistaa arjesta poikkeavan rytmin etsimisen ja seuraamisen. Osalle luonnossa kulkijoista luontounet tarjoavat ennen kaikkea mahdollisuuden oman kehon kuunteluun ja itsetuntemukseen. Pelkistetty tekeminen, luonnonvalot ja ”ulkomaailman” uutisten puuttuminen herkistävät oman olotilan tunnisteluun ja itselle luontaisten toimintatapojen tunnistamiseen.

Siinä missä toiselle luontainen rytmi muodostuu varhaiseksi, kokee toinen autuutta pitkistä aamuloikoiluista ja päiväunista tunturin laella. Arjessa aamu-uniset lasketaan helposti toisen luokan kansalaisiksi – aamunvirkuthan ne talouden pitävät. Varsinkin omassa seurueessa yöpyvät voivat luonnossa rauhassa toteuttaa omaa rytmiään. Autiotuissa nukkujia sen sijaan ottaa tietoisien riskin muiden rytmien ja sosiaalisen paineen alaisuuteen joutumisesta.

Oma lukunsa ovat ne, jotka viettävät luonnossa öitä harrastuksensa mukana. Pohjoisen valoisaat yöt mahdollistavat esi-

merkiksi melonnan yömyöhään. Aktiiviharrastajan luonnonrytmi löytyykin heittäytymällä luonnon mahdollistamiin olosuhteisiin ja harrastuksen tarjoamiin tuntemuksiin. Osaltaan aktiiviharrastajan ”luonnollista” rytmiä säätelevät luonnon asettamat aikarajat, kuten lumipeitteen pehmeneminen iltapäivän auringossa.

Mitä enemmän luontoöitä on takana, sitä helpompaa on oman luonnollisen rytmin löytäminen. Yllättävää on, että luonnossa löydetyn rytmin ja unen ihannuuden tuominen sellaisenaan arkeen ei tunnu sujuvan kokeneeltakaan kulkijalta. Jotakin luonnossa löydetystä itsetuntemuksesta voi silti tallentua arjen unia helpottamaan. Voisiko uniongelmaisen nykyihmisen onni löytyä luontounista? Luontounille ominaista kun näyttäisi olevan yöheräämisten hyväksyminen, oman kehon kuuntelu ja nukkumiseen liittyvien materiaalien tuottamaan mielihyvään kietoutuminen. ●

Kirjoittaja toimii tutkijana New Sleep Order -hankkeessa ja vastaa sen matkailuosiota.

SUSANNA PÄÄKKÖLÄ

KUVA MARKO JUNTILA

KARHUN talviuni

Euroopan ruskeakarhu
(*Ursus arctos arctos*)
viettää noin puolet
vuodestaan talviunessa,
jonka aikana sen
lämpötila voi laskea
jopa 33 °C:seen.

Talviuni on eräillä tasalämpöisillä eläimillä – kuten karhulla, supikoiralla ja mäyrällä – esiintyvä hibernaation eli syvähorroksen kaltainen tila. Karhu vaipuu talviuuneen säästääkseen energiaa. Säästöä tarvitaan, koska talvella ravinnon vähyys, lumipeite ja kylmyys vaikeuttavat karhun selviytymistä. Talviunen aikana karhun tulee selviytyä paitsi talven ravintopulasta myös jälkeläisten synnytyksestä ja pentujen imetyksestä.

Tutustuin karhun talviunen aikaisiin fysiologisiin muutoksiin gradussani, jonka tein Oulun yliopiston luonnontieteellisen tiedekunnan biologian laitokselle. Tutkin aineenvaihduntaan, ruokaluun ja virtsa-aineenvaihduntaan vaikuttavien hormonien ja kivennäisaineiden pitoisuuksien muutoksia karhuilla eri vuodenaikoina.

Talviunen aikana Euroopan ruskeakarhu ei syö, ulosta eikä virtsaa, mutta fysiologisten muutosten vuoksi sen kylmään sopeutunut elimistö kykenee silti selviytymään talven aikaisista rasituksista. Unen aikana karhun elimistön lämpötila ja aineenvaihdunnan taso laskevat. Karhulla elimistön lämpötilan lasku on kohtuullisen vähäistä verrattuna varsinaisiin hibernaattoreihin, kuten lepakoihin ja murmeleihin.

Talviuni kestää noin puoli vuotta: Lapissa yleensä lokakuun puolivälistä huhtikuun puoliväliin tai loppuun saakka vuoden ja sijainnin mukaan. Karhu kerää elimistöönensä rasvavaraston loppukesällä, jolloin hiilihydraattipitoista ravintoa on runsaasti tarjolla. Rasvavaraston turvin karhu kykenee selviytymään talven kylmyydestä ja ravintopulasta talviunen aikana.

Karhun elimistössä tapahtuu talviunen aikaan lukuisia fysiologisia muutoksia: karhun syvälämpötila laskee, ruokahalun säätely ja hormonitoiminta muuttuvat sekä energia-aineenvaihdunnassa, virtsa-aineenvaihdunnassa ja valkuaisaineiden käytössä tapahtuu muutoksia. Talviunen aikana sydämen syke laskee noin 10 lyöntiin minuutissa. Suomessa tehtyjen havaintojen perusteella ruskeakarhun elimistön lämpötila laskee jopa 33 °C:seen.

Jääkarhujen tilanne ajankohtainen tutkimuskohde

Jääkarhuilla esiintyvä ns. ”walking hibernation” -tila muistuttaa ruskeakarhun talviunta. Ruskeakarhun tapaan pesässä jälkeläisensä synnyttävät jääkarhunaaraat selviytyvät energiataloudellisesti vaikeasta ajanjaksosta hibernaation ja aineenvaihdunnan tason muutosten turvin.

Jääkarhuilla esiintyvät muutokset poikkeavat ruskeakarhulla talviunen aikana esiintyvistä muutoksista, mutta eräiden havaintojen ja tutkimusten perusteella myös urosten on havaittu kykenevän tarvittaessa selviytymään ravintoköyhästä ajasta fysiologisten muutosten avulla. Ilmiö on hyvin mielenkiintoinen ja ilmastonmuutoksen myötä ajankohtainen tutkimuksen kohde.

Karhujen talviunesta kiinnostuneille suosittelen muun muassa Ralph Nelsonin, Raimo Hissan ja Ian Stirlingin tutkimuksia. ●

Kirjoittaja on tutkijana Lapin yliopiston Arktisen keskuksen koordinoimassa Arktis-tohtoriohjelmassa ja valmistelee väitöskirjaa Oulun yliopiston lääketieteelliseen tiedekuntaan.

Tuokio

Lemmenlukko

Jätkänkynttilän sillassa.

*Lieneekö pariskunta
vieläkin yhdessä?*

Kuva: **Nelli Immonen ja Robert Lönnqvist**
Teksti: **Nelli Immonen**
Graafisen suunnittelun opiskelijoita

MARJO LAUKKANEN

VUOROPUHELUA ilman sanoja

Iltapäivän sonaatti toteutuu kahden mustapukuisen miehen (Roi Vaara ja Magnus Logi Kristinsson) esittämänä. Toinen miehistä kantaa mannekiinin jalkaa ja toinen nuottitelinettä kävelyllä rauhalliseen tahtiin kesäisessä Helsingissä. Teos esitetään kaikissa pohjoismaissa ja se liittyy pohjoismaisen nykyaiteen biennaali 6. Momentumin Momentum Episodes-ohjelmaan 2011.

Performanssitaiteilija Roi Vaara hakee uusia ilmaisumuotoja, hämmentää ja haastaa. Hän luo teoksensa aina hetkessä ja muuttuu itse ympäristöönsä reagoivaksi taiteeksi.

Teoksen nimi on Vihreä mies. On vuosi 1998, ja performanssitaiteilija Roi Vaara esiintyy kokeellisen taiteen festivaaleilla Saksassa. Tapahtumapaikkana on entinen itäsaksalainen kolhoosi, joka on remontoitu taiteilijoiden käyttöön. Ennen festivaaleja Vaara kiertelee hienoissa puitteissa ja ihmettelee, mitä oikein voisi tehdä täällä.

– Näen päätalon takana pienen tiheän metsän, jota pellot ympäröivät. Kävelen metsässä ja huomaan, että siellä risteilee paljon polkuja. Sitten näen saksanhirven.

Katson sitä, ja se katsoo minua. 'Miten noin iso eläin voi olla näin pienessä metsässä!'

Kun saksanhirvi hyppää pois, Vaara jää miettimään, miten voisi tuottaa festivaalivieraille samanlaisen elämyksen. Hän päättää maastoutua metsään ja näkyä yllättäen, alastomana vihreän maalin peitossa.

– Saatoin seistä ihan polun vieressä ja ihmiset kävelivät ohitseni näkemättä minua. Astuin esiin heidän takanaan ja napsautin sormia, hyppäsin pois.

Teoksessa kiteytyy monta Vaaran taiteilijuutta kuvaavaa asiaa: kansainvälisyys, yllätyksellisyys, kehollisuus ja nopea reagointi vallitseviin olosuhteisiin. Myös veikeus, alastomuus ja itsen maalaaminen

ovat toistuneet eri teoksissa.

Vaaran mukaan performanssitaide on kansainvälistä, koska se on joka kulttuurissa marginaalissa ja taiteilijoiden itsensä organisoimaa toimintaa. Vaara on esiintynyt tähän mennessä 40 eri maassa. Hän kuuluu myös Black Market International -ryhmään, joka kokoontuu yhteisesityksiin kerran, pari vuodessa. He esiintyvät yhtä aikaa, mutta kukaan ei tiedä, mitä muut tekevät. Toiminta on jatkunut jo yli kaksi vuosikymmentä.

– Osa on kuvataiteen puolelta, osa tatterista ja osa musiikista. Kaunis osoitus siitä, miten voimme työskennellä yhdessä kulttuurien ja taiteen rajoja ylittäen ilman suurempia ongelmia.

ROI VAARA

- Performanssitaiteilija
- Asuu Helsingissä ja työskentelee ympäri maailmaa
- Syntynyt vuonna 1953 Mossissa Norjassa
- Ensimmäinen näyttely 1978: maalauksia ja piirustuksia Karjaan kirjaston galleriassa
- Debytoi performanssitaiteilijana vuonna 1982 Jyväskylässä
- Opiskellut Taide-teollisessa korkeakoulussa 1972–75 ja Jyväskylän yliopistossa taiteen tutkimusta 1976–77
- Saanut muun muassa Taiteen valtiopalkinnon 2000 ja Ars Fennican 2005

Käänteentekevä kättely

Vaara on kevään ajan Wihurin vierailevana taiteilijana Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnassa. Roi Vaara ei ole taiteilijanimi, vaikka niin usein luullaankin. Kansainväliselle taiteilijalle uniikki nimi on hieno syntymälahja.

On kulunut tasan 30 vuotta siitä, kun Vaara teki ensimmäisen performanssin. Takana oli taideopintoja ja näyttelyitä, myös kokeellista rokkia omassa bändissä.

– Kun aloitin 70-luvulla perinteisten kuvataiteiden opiskelun, performanssitaiteetta ei ollut edes olemassa. Olen kuitenkin aina kiinnostunut laajentamaan ilmaisun skaalaa. Mietin, miten voisin itse muuttua taiteeksi.

Vaaralla ei ollut esikuvaa eikä mallia. Kymmenen vuotta meni ihmetellessä, kunnes hän näki käänteentekevän esityksen. Dick Higgins esiintyi vuonna 1982 Helsingissä. Esityksessä kaksi miestä kiersi musiikkisalin keskellä istuvaa yleisöä ja aina kohdatessaan kätteli toisiaan.

– Se laukaisi ajattelemaan, että ei taiteen tarvitse olla sen kummallisempaa. Kohta teinkin ensimmäisen oman juttuni.

Vaara kuului taidekentällä 1980-luvun alussa huomiota herättäneeseen Ö-ryhmään, joka tuotti pienlehtiä, installaatioita ja tapahtumia. Ryhmällä oli Jyväskylässä taidenäyttely, jonka materiaalina oli ”muutama kuutio paskaa kaatopaikalta”. Se levitettiin taidemuseoon ja sekaan

koottiin organisoituja osia. Tarkoitus oli herätellä ihmisiä ekologiseen ajatteluun ja kertakulutuskulttuurin turhuuteen.

Avajaisissa Vaara piti avajaispuheen. Hän seisoi arvovaltaisen yleisön edessä tyhjä valkoinen paperiarkki kädessään. Vaara katsoi vuoroin yleisöön ja paperiin mutta oli hiljaa, lopulta vain taitteli paperin takaisin taskuunsa. Seuraavaksi nuoret naiset kantoivat Vaaralle kukkia.

– Yleensä avajaisissa on avajaispuhe. Halusin tehdä siitä variaation ja leikkiä avajaispuhetraditiolla. Visuaalisesti tilanne näytti samalta, mutta en sanonut mitään.

Black Market International, kuvassa Ester Ferrer, Alastair MacLennan, Boris Nleslony, Roi Vaara ja Helge Mayer. National Review of Live Art, Tramway, Artists in Residence of New Territories, Scotland's International Festival of Live Arts, Glasgow, Iso-Britannia, 2007.

Show Business, lumipallokauppaa eri kaupunkien toreilla. Tämä kuva on Kuopiosta.

Hämmäntävää mutta luonnollista

Vaaran taide on hieman absurdia tavalla, joka ei jätä katsojia kylmäksi. Joku ihasuu, toinen vihastuu. Monia hänen performanssinsa hämmäntävät, usein hymylyttävät. Vaara itse haluaa luoda jotakin, jota ei voi helposti nimitä tai lokeroida.

– Performanssitaiteessa voi tehdä melkein mitä vain, minkä takia sen voi kuvitella olevan hirvittävän helppoa. Haluan kuitenkin pysäyttää ihmiset, mikä on hyvin haasteellista. Vaatii aika paljon osuvuutta ja ajatusta, että performanssi puhuttelee ihmisiä.

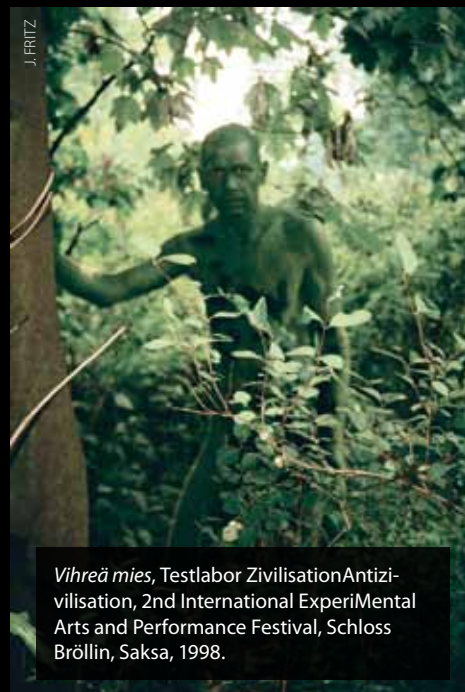
Performanssi luodaan hetkessä, eikä esitys ole sellaisenaan treenattavissa tai toistettavissa. Vaara on kehittänyt ideoita,

joita toimivat melkein missä vain, mutta nekin muokkaantuvat aina tilan ja tilanteen mukaan.

– Haluan esityksen tuntuvan luonnolliselta ja suhteen ympäristöön olevan orgaaninen.

Wihurin vierailevat taiteilijat ovat perinteisesti pitäneet näyttelyn kolme kuukautta kestävänsä vierailunsa aikana. Performanssitaiteilijalle tämä on helpommin sanottu kuin tehty. Vaaran suunnitelmassa on valmistaa uusi performanssi ja työkennellä valokuvien parissa.

– Olen miettinyt, miten performanssitaide voisi muuntaa installaatioiksi ja myös valokuviksi, joissa käsittelyn kohde on performanssin dokumentaarisuus. ●

Vihreä mies, Testlabor Zivilisation Antizivilisation, 2nd International Experimental Arts and Performance Festival, Schloss Bröllin, Saksa, 1998.

TUIJA KAUPPINEN

IHANAN PUHDASTA, missä palvelut?

KUVAT Matkailun ja elämystuotannon OSKE

KOHDEBONGARI

”On vaikea yllättää ihmistä, joka elää maailman kauneimmassa kaupungissa.”

Suomi on venäläismatkailijalle puhdas ja luotettava, mutta varsin tylsä matkailumaa. Tuoretta tutkimustietoa viedään yrityksissä vauhdilla käytäntöön.

” Suomessa on niin siistiä, että tekee mieli kerätä omatkin roskat pois. Suomessa on aikaa omille tunteille ja ajatuksille. Jos haluaa ostaa jotain kello 21 jälkeen, mikään ei käytännössä ole auki. Matkaoppaassa ei ole mainittu sanallakaan paikallisesta ruuasta.”

Tällaisia ajatuksia nousi esiin, kun tutkittiin venäläisten kuluttajien käsityksiä Suomesta. Tutkimuksen takana on Matkailun ja elämystuotannon klusteriohjelma (OSKE), joka selvitti venäläismatkailijoiden piileviä tarpeita syvähaastatteluin ja venäläisen sosiaalisen median syväanalyysillä.

– Venäläisten mielikuva Suomesta on rentouttava kylpylämaa. Suurkaupunkien hektinen elämä jää rajalla taak-

se, ja lomalla voi todella rentoutua. Suomalaisten kanssa ei voi edes riidellä, vaikka kuinka yrittäisi, eikä metsässä ole roskia tai kaatuneita puita vaan hyvät kävelypolut, kuvaa osaamiskeskusjohtaja Sanna Tarssanen Lapin elämysteollisuuden osaamiskeskus LEOsta.

Hiljaisuuden kääntöpuolelta löytyy tylsä maa. Kaupat menevät aikaisin kiinni, ja kulttuurinähtävyydet puuttuvat. Jos jotain tapahtuu, se tehdään salaa: iltamenoista tai uudenvuodenjuhlista ei kerrota. Tekemisen löytäminen vaatii työtä ja perehtymistä.

– Venäläiset haluaisivat käyttää enemmän ohjelma- ja kulttuuripalveluita, mutta niitä ei joko ole tai niitä ei löydetä, Tarssanen summaa.

Neljä tyypillistä pietarilaista matkailijaa

VIIHDYTETTÄVÄ

”Suomi on naapurin takapiha, missä voi tehdä hauskoja asioita hyvässä porukassa.”

Tutkimustieto hyötykäyttöön

Tutkimus osoittaa, että venäläisten matkailijoiden Suomeen tuomaa matkailutuloa ja työllisyyttä on yhä mahdollisuus kasvattaa. Tutkimustulokset onkin heti otettu hyötykäyttöön.

OSKE on järjestänyt ympäri Suomen tuunaustyöpajoja, joissa yritykset ja matkailualueet ovat lähteneet kehittämään tuotteitaan ja löytämään tehokkaita markkinointi- ja myyntikanavia kunkin matkailijaprofiilin sauttamiseen.

– Itselleni oli uutta venäläisasiakkaan aktiivisuus loman aikana. Jokaiselle päivälle pitää löytää paljon aktiviteetteja, kertoo Rovaniemen Sokos Hotel Vaakunan hotellinjohtaja Jaana Laaksonen.

– Tutkimustuloksista ja työpajasta saimme paljon vahvistusta esimerkiksi venäläismatkailijoiden asiakaspalveluun ja venäjänkielisen informaation tärkeyteen. Tulemme myös kiinnittämään vielä enemmän huomiota ruokatuotteeseemme, sillä venäläisille asiakkaille ruokailu on erittäin tärkeä osa lomaa. He ovat valmiita kokeilemaan myös paikallista kotiruokaa.

Tutkimuksessa keskityttiin pietarilaisiin ja moskvalaisiin matkailijoihin. Ajattelevatko murmanskilaiset samoin? Siitä saadaan tietoa kevään aikana. Tulossa on myös verkko-oppimateriaali ja sosiaalisen median työpajoja. ●

Kirjoittaja on LEOn sekä Matkailun ja elämäntuotannon OSKEN viestintäpäällikkö.
www.experiencebusiness.fi/rucola

LÖYTÖRETKEILIJÄ

”Upeita luonnonpuistoja ja kauniita historiallisia linnoja.”

KESÄASUKAS

”Tasaisten turvallinen maa, jossa lepo ja rauha on taattu.”

Enemmän, varhemmin, YHTEISTUUMIN

Näihin sanoihin tiivistyvät
ammattillisen kuntoutuksen kehittämistarpeet.

Mutta ensin käsi ylös, jos tiedät, mitä on ammatillinen kuntoutus.

Lohdutuksen sana Lapin yliopiston kuntoutustieteen professori Kristiina Härkäpäältä, jos kätesi jäi alas.

– Ammatillisen kuntoutuksen kenttä on melkoinen sokkelo erilaisia järjestelmiä ja toimenpiteitä, joita hallinnoivat ja toteuttavat useat viranomaiset. Ei ole ihme, jos yksittäinen kansalainen on epätietoinen, Härkäpää toteaa.

Selvyyden vuoksi siis pari faktaa. Ammatillinen kuntoutus edistää ihmisen työkykyä ja torjuu työkyvyttömyyden uhkaa. Kuntoutukseen hakeudutaan terveydenhuollon, sosiaalitoimen ja työhallinnon palvelujen kautta. Järjestävinä tahoina ovat työeläkelaitokset, Kela ja työhallinto, ja esimerkiksi työeläkekuntoutusta rahoittavat palkansaajat työeläkemaksujen kautta. Toimenpiteitä ovat muun muassa työkokeilu, työvalmennus, koulutus ja erilaiset kuntoutuskurssit.

Kuntoutuksen kentällä siis touhutaan paljon. Mutta mitä touhulla saadaan aikaan?

Ajoissa ja oikein

Ammatillista kuntoutusta pitkään tutkinut professori tiivistää järjestelmän toimivuuden kynnyskysymykset seuraavasti: havaitaanko kuntoutuksen tarve ajoissa, ovatko toimenpiteet oikeita ja hoidetaan ne työpaikoilla parhaalla mahdollisella tavalla. Nämä seikat nousevat esille myös Eläketurvakeskuksen tänä keväänä julkaisemassa seurantatutkimuksessa, jossa Lapin yliopiston kuntoutustieteen oppi-

aineen, Eläketurvakeskuksen, Kuntoutussäätiön ja VATTin tutkijat selvittivät ammatillisen kuntoutuksen toimivuutta.

Tutkimuksessa lähes kaksi kolmesta kuntoutujasta koki kuntoutuksen alkaneen liian myöhään. Härkäpään mukaan tilanteen kohentaminen vaatii entistä tarkempaa otetta etenkin työterveyshuollolta ja työnantajilta.

– Terveystieteiden tutkimuksessa tulisi huomata, jos asiakas tuo toistuvasti esille työssä jaksamisen ja heikentyneen työkyvyn. Työpaikoilla puolestaan tulisi ymmärtää, että työnantajan ja esimiesten on suhtauduttava vakavasti yksilön työhön liittyviin ongelmiin. Etenkin mielenterveyden häiriöistä johtuva työkyvyttömyyden uhka jää usein havaitsematta, tilanteet pitkittyvät ja kuntoutus alkaa usein vasta kun henkilö on jo siirtynyt työkyvyttömyyseläkkeelle, hän mainitsee.

Toisaalta kuntoutujalle saatetaan tarjota toimenpiteitä, jotka eivät vastaa hänen toiveitaan. Tällöin motivaatio on heikko ja riskinä on kuntoutuksen keskeytyminen. Joka kolmas kuntoutusohjelma raukeaa.

– Toinen yleinen syy keskeytymiseen on se, että kuntoutuja jää yksin ilman työpaikan ja työterveyshuollon tukea. Vaikka kuntoutus on aina yksilölähtöistä, sen ei pitäisi kohdistua vain yksilön fyysiseen ja psyykkiseen terveydentilaan. Työkykyyn liittyy aina kokonaistilanne työpaikalla: fyysinen ja psyykinen työympäristö, ammatillinen osaaminen ja työhön kohdistuvat vaateet. Työpaikka tarvitaan mukaan miettimään, mitä toimenpiteitä tarvitaan juuri meillä.

Enemmän kuntoutusta, pidempiä työuria

Kristiina Härkäpää iloitsee siitä, että isot työpaikat ja työterveydenhuollon toimijat näyttävät nyt havahtuneen kuntoutuksen tärkeyteen ja alan asiantuntijoille on auki yhä enemmän työpaikkoja.

– Kuntoutuksen asiantuntijat hahmottavat kuntoutuksen koko kentän, toimivat linkkeinä työterveyshuollon, työpaikan ja työntekijän välillä sekä tukevat ihmistä kuntoutumisen eri vaiheissa. Tällaisia osaajia valmistuu yliopistomme kuntoutustieteen oppiaineesta. Huolissani olen siitä, että yliopistossa vaikuttaa olevan halua ajaa tämä valtakunnallisesti ainutlaatuinen koulutus alas, mikä on mielestäni varsin lyhytnäköistä.

Härkäpään mukaan ammatillinen kuntoutus nostaa nykyiselläänkin työssä jatkamisen todennäköisyyttä ja siten pidentää työuria, joten yhteiskunnassa olisi järkevää panostaa kuntoutukseen kaikin keinoin.

– Työeläkelaitokset käyttävät vajaan 10 000 ihmisen ammatilliseen kuntoutukseen noin 70 miljoonaa euroa vuodessa. Samassa ajassa kuluu työkyvyttömyyseläkkeisiin 2,4 miljardia euroa ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyy yli 20 000 ihmistä. Näiden lukujenkin valossa olisi syytä lisätä kuntoutusta. ●

Tutkittua

Raija Gould, Kristiina Härkäpää, Aila Järvikoski
(toim.). *Toimiiko työeläkekuntoutus?*
Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 01/2012.
Sähköinen versio: www.ekt.fi

Kirjavien kettujen akela

Sudenpentujen käsikirjan tuntevat melkein kaikki, mutta harvempi tietää, että myös sudenpentujen laumanjohtajilla on oma käsikirjansa. Tätä käytössä kulunutta opusta selailee Anna Hyvönen, joka juttelee innostuneesti ”tytöistään”. Anna työskentelee Arktisessa keskuksessa teknisenä muotoilijana ja on vapaa-ajallaan Kirjavien kettujen laumanjohtaja eli akela.

Anna ei ole ihan tyyppillinen partiolainen. Hän ei kuulu kirkkoon ja aloitti harrastuksen vasta aikuisena. Monet lauman kanssa tehdyt asiat ovat olleet hänellekin uusia.

– Olemme yhdessä opetelleet sytyttämään tulet, suunnistamaan kartalta, vaeltamaan ja tunnistamaan lintuja.

Uusi harrastus alkoi viittisen vuotta sitten vähän sattumalta. Anna kertoi partiossa olevalle ystävälleen, että on aina halunnut partiolaiseksi. Ystävä välitti hänen yhteystietonsa seurakunnan partiotyöntekijälle, joka puolestaan kysyi, kiinnostaisiko Annaa laumanjohtajuus. Laumanjohtajakoulutuksen ja lyhyen apujohtajapestin jälkeen uusi harrastus jäi kuitenkin tauolle muuton takia.

– Kun muutin takaisin Rovaniemelle kolme vuotta sitten, aloitin nykyisen laumani kanssa.

Kirjavat ketut kokoontuvat kerran viikossa koloonsa, jossa laumailta pidetään. Anna ja hänen laumansa kuuluvat Napapiirin tytöt -lippukuntaan ja Lapin partiolaiset ry -partiopiiriin. Ryhmittyminen pienempiin ja isompiin yhteisöihin on olennainen osa partiota, samoin kuin omat nimet, kielet, tervehdykset, laulut ja huudot.

– Oma huuto kasvattaa laumatunnetta. Huivi on puolestaan partiolaisen tärkein tunnus.

Partiolaiset leireilevät ja retkeilevät paljon. Anna kertoo itsekin kiinnostuneensa partion myötä luonnosta eri tavalla kuin aiemmin.

– Parasta on yhdessä tekeminen ja tekemällä oppiminen. Partiossa oppii paljon itsestään, muista ihmisistä ja ympäristöstään sekä uusia taitoja. Viisi vuotta sitten en olisi selviytynyt luonnossa yksin, mutta nyt tietäisin, mitä tehdä.

Tänä keväänä Anna on joutunut muutaman kerran perumaan laumaillaan työkiireidensä takia ja tuntee siitä huonoa omaatuntoa. Seuraavaksi häntä kiinnostaisikin apujohtajuus, jolloin vetovastuun voisi jakaa toisen kanssa. Joka tapauksessa pesti Kirjavien kettujen akelana on pian ohi, kun loputkin tytöt siirtyvät partiopolullaan eteenpäin.

– Uskon ja tiedän, että tytöistä tulee vastuuntuntoisia aikuisia, jotka ottavat huomioon muut ihmiset ja ympäristönsä.

Marjo Laukkanen

MARKO JUNTILA

huhuu?

Kuulumisia opiskelijaelämästä.

TAUSTA

- Valistustalo on valmistunut vuonna 1958.
- Aluksi tiloissa toimi VPK ja urheiluseuroja.
- Tivolin lisäksi rakennuksessa on muun muassa kuntosali, toimistoja, liikehuoneistoja ja bänditiloja.
- Omistaja Lapin yliopiston ylioppilaskunnan omistama LYY-Kiinteistöt Oy, jonka puolestaan omistaa Tivolia pyörittävä Rovaniemen Laky.

Tivolin tulevaisuus puhuttaa

Valsa, Valistustalo, Tivoli, VPK:n talo. Siellä on vuosien varrella urheiltu, tanssittu ja löydetty puoliso. Vaaleanpunaiseen taloon liittyy muistoja monella sukupolvella.

Rovaniemen keskustassa Valtakadun varressa oleva rakennus saattaa kadota katukuvasta lähivuosina. Se on huonokuntoinen, ja omistaja LYY-Kiinteistöt Oy on saanut talolle purkuluvan. Päätös on poikoinut kourallisen valituksia ja herättänyt vilkasta keskustelua.

LYY-Kiinteistöt Oy on vuonna 1996 perustettu Lapin yliopiston ylioppilaskunnan omistama kiinteistöyhtiö. Se osti Valistustalon 2004, jolloin ravintola Tivoli eli kultakauttaan.

– Kaupalla turvattiin Tivolin toiminta. Muu osa rakennuksesta tuli ikään kuin ohessa, LYY-Kiinteistöt Oy:n hallituksen puheenjohtaja Jaakko Ranta kertoo.

Muutama vuosi oli tarkoitus katsoa, mitä rakennukselle tehdään. Vuodesta 2009 on suunniteltu talon tulevaisuutta.

– Jotain pitää tehdä. Kuntoarvion mukaan rakennus täytyy purkaa tai remontoida täysin, Ranta kertoo.

Purkupäätöstä ei ole sinetöity. Taloon voidaan tehdä myös remontti, jos löytyy taloudellisesti toteutettavissa oleva malli.

– Nykyisestä toiminnasta saatavat tulot eivät riitä. Remontti maksaisi miljoonia, kymmenkertaisesti ostohinnan verran. Näissä raameissa toimitaan.

Ranta korostaa, että omistaja on miettinyt tarkasti Valistustalon kulttuurihistoriallista arvoa. Tiloja pitäisi saada kaupaksi tai vuokralle riittävän kalliilla, että remontista voisi haaveilla. Rovaniemellä asuminen on vaihtoehto, josta ihmiset voivat olla valmiita maksamaan.

Nykyisen talon muuttaminen asuntoiksi olisi käytännössä vaikeaa tai lähes mahdotonta. Niin paljon pitää laittaa uusiksi.

Jos purkamiseen päädytään, tilalle tulee Rannan mukaan jotakin tyylikästä. Hän toivoo, että asiat etenevät lähikuukausina. Silti tilanne voi olla sama vuoden kuluttua.

Rakennus on päässyt huonoon kuntoon, koska sitä ei ole korjattu aikanaan. Se on toiminut harrastuspaikkana ja käyttäjät ovat maksaneet tiloista mahdollisimman vähän.

– Tosiasiat pitää tunnustaa. Yritämme saada aikaan parhaan mahdollisen lopputuloksen. Nykyinen toiminta jatkuu toistaiseksi entisellään, Ranta kertoo.

Johanna Sarriola

MARKO JUNTILA

Sosiologi eduskunnan käytävillä

ALUMNI

Ilmari Nalbantoglu valitsi pääaineekseen sosiologian, koska hänen mielestään sosiologiassa pohdinnalla on selkeä suunta: parempi yhteiskunta. Nalbantoglu luki sosiologian pääsykokeisiin ollessaan suorittamassa asepalvelustaan vuonna 2002. Kiven ja kannon välissä hän ehti lukea ainoastaan Zygmunt Baumanin *Sosiologisen ajattelun*, joka sattui olemaan Lapin yliopiston pääsykoekirja.

Pääsykokeisiin tullessaan Nalbantoglu koki kulttuurishokin: maisemat näyttivät vierailta ja kahvilantäti puhui outoa murretta. Opiskelemaan päästyään Nalbantoglu alkoi kuitenkin vähitellen pitää Rovaniemestä ja Lapin yliopiston kotoisesta ilmapiiristä.

– Kaupunki tuntui pieneltä, mutta matkailuelinkeinon ja suuren opiskelijoiden osuuden vuoksi erittäin vireältä. Opin pitämään myös Lapin luonnosta ja kiireettömästä kulttuurista, Nalbantoglu muistelee.

Ilmari Nalbantoglu ajautui myös politiikkaan sattumalta.

– Poliittikka taisi valita minut Lapin yliopiston käytävältä. Eräänä päivänä vastaan tuli Rovaniemen demariopiskelijoiden tilaisuuteen suuntaavia opiskelutovereitani, jotka tempaisivat minut mukaansa lupailen haalarimerkkejä ja parempaa maailmaa. Takataskussaan heillä oli vielä jokin luottamus-tehtävä, jolla sitouttaa pahaa pelkäämätön opiskelutoveri. Pidin porukasta ja jäin sille tielle.

Opintojen päätyttyä Nalbantoglu on päässyt töihin eduskuntaan, jossa hän on

toiminut mm. Tuula Väätäisen ja Jutta Urpilaisen avustajana. Nalbantoglun mukaan poliittisen avustajan työ on tuiki tavallista toimistotyötä, joka on kuitenkin luonteeltaan poliittista.

– Poliittinen työ toteuttaa peruskaavaa: etsi tietoa tietystä aiheesta, kiteytä siitä olennainen ja muodosta siihen liittyen jokin poliittisesti relevantti oma sanoma. Yleensä jokaisen kohdan perään tulee vielä toive: mahdollisimman nopeasti. Sama kaava toteutuu variaatioina lukuisissa erilaisissa tehtävissä poliittisesta viestinnästä ohjelmatyöhön.

Nalbantoglun mukaan poliittisen toiminnan edellytys on, että henkilöllä on myös sosiologista ymmärrystä, jotta hän kykenee havaitsemaan yhteiskunnallisen ja yksilöllisen mittakaavan väliset erot.

– Nähdäkseen paremmin yhden ihmisen kannattaa nousta seisomaan jalkapallo-ottelussa. Jos hän seisoo, hänen takanaan istuvat eivät näe kunnolla, ja näin myös heille muodostuu motiivi nousta ylös. Kun kaikki ovat omaa etuaan tavoitellen nousseet seisomaan, he kaikki näkevät yhtä huonosti, mutta kukaan ei enää voi istua, vaikka haluaisi. Tämän ilmiön havaitseminen on sosiologiaa. Poliittikkaa on saada ihmiset yhteisen edun nimissä istumaan, vaikka yksilön etu vaatisi seisomista.

Nalbantoglun mukaan sekä politiikalla että sosiologialla on yhteinen juuri: yhteisön, yhteiskunnan ja yksilön maailmojen erilaisuuden ymmärtäminen. Hän kaipaakin yhteiskuntatieteiden opetuksen suuntaa-

ILMARI NALBANTOGLU

- Kotoisin Laihiaalta
- Ylioppilaaksi Vaasan lukiosta 2001
- Yhteiskuntatieteiden maisteriksi Lapin yliopistosta, pääaineena sosiologia 2010
- Tuula Väätäisen avustaja eduskunnassa 2008–2010
- Jutta Urpilaisen avustaja eduskunnassa 2010–2012
- SDP:n eduskuntaryhmän poliittinen avustaja, Jutta Urpilaisen avustaja 2012–

mista entistä enemmän työelämään pelkän tutkimuksen sijasta.

– Nyt opiskelijoita koulutetaan ikään kuin kaikista tulisi tutkijoita. Tutkimuksen teon ymmärtäminen on toki hyvä lähtökohta kaikelle yhteiskunnalliselle työlle, mutta sen rinnalle olisi hyvä tuoda muitakin näkökulmia. Yhteiskuntaan vaikuttamista voisivat opettaa ja analysoida useammin esimerkiksi virkamies-, toimittaja-, toimitsija- tai poliittikotataustaiset ammattilaiset, Nalbantoglu pohtii.

Eduskunnan käytävillä Lapin yliopisto herättää Nalbantoglussa edelleen myönteisiä tunteita.

– Euroopan unionin pohjoisin yliopisto on mielessäni edelleen kodikas ja lämmin paikka, hän sanoo.

Olli Tiuraniemi

ILO-sopimuksen ratifoinnin merkitys Pohjoismaissa

Arktisen keskuksen tutkija Tanja Joonan selvittää käytännön esimerkkien kautta, mitä ILO-sopimuksen ratifointi voisi merkitä Pohjoismaissa. Tutkimus keskittyy ILO-sopimuksen artiklaan 14, joka käsittelee maan omistus- ja hallinto-oikeutta, sekä kysymykseen siitä, keitä oikeudet Suomessa koskisivat.

Suurimpana ongelmana ILO-sopimuksen kohdalla on nähty sen vaatimus omistuksen ja hallinto-oikeuden tunnustamisesta alkuperäiskansojen perinteisesti asuttamille alueille. Sopimuksen on toistaiseksi ratifioinut 22 valtiota, joista suurin osa sijaitsee Etelä-Amerikassa. Pohjoismaista sopimuksen ovat ratifioineet Norja ja Tanska, mutta eivät Suomi ja Ruotsi.

Suomessa alkuperäiskansan maakysymysten on ajateltu koskevan vain pohjoisinta Lappia eli valtion maita Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnissa sekä Sodankylän pohjoisosissa.

– ILO-sopimuksen näkökulmasta alue-rajaus on ongelmallinen. ILO-sopimuksen mukaan valtioiden tulee määrittellä alueet, jossa alkuperäiskansa asuu joko yksin tai yhdessä muun väestön kanssa. Meillä tällaista aluemäärittelyä ei ole tehty, alue voi olla ajateltua suurempi, Joonan sanoo.

Joonan mukaan näkemystä puoltaa se, että myös Ruotsissa ILO-sopimusta koskeva alue on ymmärretty suuremmaksi, kysymys on koko poronhoitoalueesta. Norjassa valtion maihin liittyviä omistusoikeuskysymyksiä on alettu tutkia valtion varoin. Tämä on koskenut kuitenkin toistaiseksi vain Finnmarkin aluetta, vaikka saamelaisalue Norjassa ulottuu etelämmäksi.

ILO-sopimuksen artiklassa 1 määritellään alkuperäiskansa, jota sopimus koskee. Sopimuksen mukaan alkuperäiskansaan kuuluu henkilö, joka polveutuu

alueen alkuperäisväestöstä, on säilyttänyt joitakin kulttuurisia tunnusmerkkejä ja tuntee itse olevansa alkuperäiskansaa. Sopimuksen maa-oikeudet puolestaan edellyttävät, että henkilön tulee käyttää maata edelleen, jatkumona sukupolvelta toiselle. Suomessa on lähdetty siitä, että saamelaiskäräjien vaaliluetteloon merkityt henkilöt ovat alkuperäiskansaa ja siten myös ILO-sopimuksen subjekteja.

– ILO-sopimuksen yhteydessä ongelmaksi voi muodostua se, että on henkilöitä, jotka eivät ole saamelaiskäräjien vaaliluettelossa mutta jotka täyttävät ILO-sopimuksen kriteerit. Rekisterissä voi puolestaan olla henkilöitä, jotka eivät maa-oikeuksien osalta täytä kriteereitä eli heidän suhteensa maahan on katkennut.

Joonan tutkimuksen perusteella ILO-sopimuksen ratifioiminen asettaa valtiolle haasteen, miten saada kaikki sopimuksen piirissä olevat henkilöt olemaan tietoisia oikeuksistaan.

Joonan mukaan ILO-sopimuksen ratifioiminen on merkittävä ihmisoikeuskysymys: sitä ei tulisi nähdä vastakkainasetteluna.

– Sopimus on mahdollisuus Lapille, alkuperäiskansalle ja myös alkuperäiskansaan kuuluville henkilöille, jotka eivät ole saamelaiskäräjien vaaliluettelossa. Se voisi antaa merkittävää suojaa perinteisille elinkeinoille, kuten poronhoidolle, metsästykselle ja kalastukselle. Myös muita alkuperäiskansan oikeuksia voitaisiin kehittää. On kuitenkin tärkeä huomioida sopimuksen sanamuodot ja kansalliset lähtökohdamme. Näiden kysymysten huomioon ottaminen on erityisesti valtion vastuulla.

Väitös 25.2.2012

Tanja Joonan: *ILO Convention No. 169 in a Nordic Context with Comparative Analysis: An Interdisciplinary Approach*

Lukiolaiset kritikoivat median kauneusihannetta

Kasvatustieteen maisteri Maija Rask tutkii, millaisia terveysarvostuksia lukiolaisilla on ja millainen on heidän terveydenlukutaitonsa. Tutkimuksen kohteena ovat ylioppilastutkinnon reaalikokeen terveys-tiedon vastaukset vuodelta 2007.

Terveystieto tuli oppiaineeksi Suomen kouluihin vuonna 2001 opetusministeri Maija Raskin kaudella, ja keväällä 2007 oli ensimmäisen kerran mahdollista kirjoittaa terveystieto omana reaaliaineenaan ylioppilastutkinnossa.

– Reaalikoevastauksista ilmenee, että lukiolaiset kritikoivat median luomaa utopistista ja laihuutta korostavaa kauneusihannetta. Toisaalta he pitivät hyvänä sitä, että media tarjoaa virtuaalisia keskustelumahdollisuuksia, Rask sanoo.

Yhtenä terveysarvostuksena nousee esille se, että lukiolaisten mielestä päävastuu oman terveyden hoitamisesta kuuluu ihmiselle itselleen. Ylioppilaskokelaat kirjoittivat myös arvostavansa koulutusta ja kaipaavansa keskustelujä ja yhteistä aikaa vanhempiensa kanssa.

Terveysarvostusten lisäksi Rask tarkastelee tutkimuksessaan, mille terveydenlukutaidon kolmesta tasosta opiskelijoiden vastaukset yltyvät.

– Perusterveydenlukutaito on terveyteen liittyvien asioiden muistamista. Toiminnallista terveydenlukutaitoa ilmentää vastaus, josta voi arvioida opiskelijan kykenevän hoitamaan omaa terveyttään. Kolmanteen tasoon eli kriittiseen terveydenlukutaitoon liittyy edellisten lisäksi opiskelijan kiinnostus myös muiden kuin oman terveytensä hoitamiseen, Rask tiivistää.

Reaalikoevastauksista löytyi kaikkia kolmea terveydenlukutaidon tasoa. Rask esittää neljänneksi, uudeksi terveydenlukutaidon tasoksi kokonaisvaltaista terveydenlukutaitoa.

– Kokonaisvaltaista terveydenlukutaitoa ilmentää se, että opiskelija ymmärtää

ympäristön ja erilaisten kulttuuritaustojen merkityksen ihmisen terveydelle. Lisäksi kokonaisvaltaiseen terveydenlukuputautoon liittyy usein suvaitsevaisuus erilaisia ihmisiä kohtaan sekä huoli maailman tilasta ja epätasa-arvosta.

Rask näkisikin mielellään kokonaisvaltaisen terveydenlukuputautuksen lähtökohtana terveystiedon opetuksessa.

Väitös 16.3.2012

Maija Rask: *Lukiolaisten terveydenlukuputautuksen ja terveysarvostusten ilmeneminen. Laadullinen sisällönanalyysi vuoden 2007 terveystiedon ylioppilaskirjoitusten reaalikokeen vastauksista.*

Ilmastonmuutokseen sopeutuminen

Arktisen keskuksen tutkijoilta on ilmestynyt uusi teos, jossa tarkastellaan ilmastonmuutoksen vaikutuksiin sopeutumista hallinnan näkökulmasta. *Governing the Uncertain*-teoksen on toimittanut tutkimusprofessori Monica Tennberg.

Kirjoittajien mukaan ilmastonmuutokseen sopeutumisen hallinta riippuu merkittävästi vallitsevista kansallisista, poliittisista ja hallinnollisista käytännöistä. Vastuullistaminen on globaalin ilmastopoliitiikan ja -hallinnan keino, jolla vastuu sopeutumisesta jaetaan eri yhteiskunnallisten toimijoiden kesken eri vaikuttamisen tasoille. Kirjassa lähestymistapaa sovelletaan kahteen eri tapaustutkimukseen arkti-

sella alueella yhdistäen antropologista asiantuntemusta ja politiikan tutkimusta.

Venäjänsä Jakutiaan sijoittuva tapaustutkimus liittyy Tatta-joen tulviin. Kirjassa tarkastellaan, miten paikalliset yhteisöt sekä kunnalliset, alueelliset ja valtiolliset viranomaiset selvittävät tulvaongelmaa. Toinen tapaustutkimus on Ivalon Kutturasta ja käsittelee poronhoidon haasteita ja selviytymiskeinoja muutuvassa toimintaympäristössä.

Kirjan tekijöitä ovat Anna Stammler-Gossmann, Maria Rakkolainen, Terhi Vuojala-Magg, Heidi Sinevaara-Niskanen ja Monica Tennberg Arktisesta keskukselta. Tutkimusta rahoitti Suomen Akatemia.

Käytännöllisiä ja hauskoja vinkkejä tutkimuksen edistämiseksi.
Lähetä tutkimuksen tekoon liittyvät niksisi Laura Tiitiselälle: etunimi.sukunimi@ulapland.fi.

TUTKIJAN NIKSINURKKA

MARKO JUNTILA

"Handle every stressful situation like a dog.
If you can't eat it or play with it,
just pee on it and walk away."
(Tuntematon)

Onko sinulla tutkimukseesi liittyvä pulma ratkaistavana?

Ajatukset alkavat usein virtaamaan, kun menet paikkaan, jossa aina rentoudut. Käytä tilannetta hyväksesi kokeile sänkytekniikkaa: Nuku viikon verran pitkiä yöunia, mietiskele asiaa sängyssä, lue välillä vähän, makoile ja anna ajatustesi virrata eri asioissa. Käytä tekniikkaa vain lyhyinä kuureina, muutoin kehosi kuvittelee, ettei sänky ole nukkumista varten ja olet pulassa.

Syökö stressi luovuutesi ja keskittymiskyksesi?

Päästä otteesi irti tekemättömistä töistä, vaikka deadline painaa päälle. Kuuntele rentouttavaa musiikkia, katsele hiljaa leijaillevia lumihuutaleita ja mene kotiin saunomaan kesken työpäivän.

Intia haluaa osallistua arktisen kehittämiseen

Arktisen keskuksen tutkimusprofessori Timo Koivurova luennoi maaliskuussa New Delhisä Arktisen neuvoston uudistumisesta. Intian konferenssi keskittyi molempiin napa-alueisiin ja ennen kaikkea siihen, miten niitä tulisi hallinnoida.

Koivurovan mukaan Intialla on oma tutkimusasemansa Huippuvuorilla ja se on lähettänyt alueelle tutkimusretkikuntia, joten Intia toimii jo nyt Etelämantereen lisäksi myös arktisella alueella.

– Arktisen neuvoston ministerikokous hyväksyi viime vuonna kriteerit tarkkailijajäsenyydestä ja pitkällä tähtäimellä Intia tähyää Arktisen neuvoston tarkkailijaksi, Koivurova sanoo.

Koivurovan mukaan Aasian nousevat talousmahdit Kiina ja Intia haluavat päästä osalliseksi arktisen alueen kehittämisestä.

– Kaikilla maailman valtioilla on kansainvälisen merioikeuden takaamat laajat kalastus- ja ennen kaikkea merenkulkuoikeudet Jäämerellä. On luonnollista, että myös Kiina ja Intia haluavat päästä vaikuttamaan siihen, miten alue kehittyy, hän toteaa.

Arktis-tohtoriohjelma juhli kymmentä vuottaan

Lapin yliopiston Arktisen keskuksen johtama Arktis-tohtoriohjelma juhli alkavaa kymmenettä toimintavuottaan työn merkeissä.

– Arktis on edelleen ainoa arktisten kysymysten asiantuntijoita kouluttava monitieteinen ja laajaa tiedekäsitystä korostava tohtoriohjelma Suomessa, sanoo ohjelman koordinaattori Päivi Soppela.

Sen teemana ovat modernisaation ja globaalimuutoksen yhteiskunnalliset ja ympäristövaikutukset arktisilla alueilla.

Tohtoriohjelman johtajana toimii Arktisen keskuksen johtaja, professori Paula Kankaanpää. Kumppaneita ovat Oulun, Helsingin ja Itä-Suomen yliopistot.

Ohjelmassa on ollut vuosittain noin 20 tohtoriopiskelijaa. Toimintansa aikana Arktis on saanut kaikkiaan 14 nelivuotista rahoitettua tutkijapaikkaa. Lisäksi mukana on ollut opiskelijoita myös ulkopuolisella rahoituksella. Väitöskirjoja on syntynyt tähän mennessä 11.

Terveyttä ja hyvinvointia lampaanvillasta

Taiteiden tiedekunnan Woollen Innovations -tutkimus- ja tuotekehityshankkeessa tarkastellaan erityisesti, miten villa- ja huopatuotteiden avulla voidaan edistää terveyttä ja hyvinvointia. Lisäksi tutkitaan tuotteiden huollettavuutta, käytettävyyttä ja kykyä eristää kosteutta ja kylmyyttä.

Tavoitteena on löytää villa- ja huopamateriaalille uusia käyttökohteita. Tutkimuksissa tarkastellaankin esimerkiksi villan ja kasvipöytäisten uutteiden yhteisvaikutuksia sekä sitä,

voidaanko yhteiskäytöllä tehostaa villa- ja huopatuotteiden terveysvaikutuksia. Uusista käyttökohteista tutkitaan muun muassa villa- ja huopamateriaalin sovelluksia sisustuksessa sekä huovan värjäystä ja kuviointia ekologisiin menetelmin Lapin luonnosta saatavilla väriaineilla.

Hanke toteutetaan vuosina 2012–2013 Tekefin Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) rahoittamana rinnakkaisena hankkeena Rovaniemen ammattikorkeakoulun kanssa.

APURAHAT

PROFESSORIPUOLIN TUTKIMUSAPURAHA

Lapin yliopiston sosiaalityön professori Anneli Pohjola, esineoikeuden professori Eva Tammi-Salminen sekä matkailun kulttuurintutkimuksen professori Soile Veijola ovat saaneet Säätiöiden professoripuolien vuoden tutkimusapurahan.

Ensimmäiselle hakukierrokselle osallistui 114 suomalaisissa yliopistoissa työskentelevää professoria. Yhteensä myönnettiin 79 vuoden tutkimusapurahaa.

Professoripuolien seuraava hakukierros järjestetään 2.–31.5.2012, jolloin jaettavana on 99 apurahaa tutkimusjaksoille joko kalenterivuonna 2013 tai lukuvuonna 2013–2014.

SUOMEN KULTTUURIRAHASTO

Lapin yliopistosta apurahan saivat

- Taiteen tohtori Mari Mäkiranta: Nuorten elinympäristöjä ja valokuvataidetta käsittelevään väitöksen jälkeiseen tutkimukseen, Eeva Rauhankallion rahastosta 25 000 euroa
- M.Ed. Sonja Lutovac: Suomalaisten ja slovenialaisten luokanopettajaopiskelijoiden matemaattista identiteettityötä käsittelevään väitöskirjatyöhön, Vilho Rossin rahastosta 21 000 euroa
- Oikeust. yo. Jenni Miettinen, oikeust. yo. Anna Kivijärvi ja oikeust. yo. Susanna Hakala: Kansainväliseen Willem C. Vis Commercial Arbitration Moot -oikeustapauskilpailuun osallistumiseen, Väinö Tannerin rahastosta 3 000 euroa.

Menestystä Vuoden lehtikuva -kilpailussa

Audiovisuaalisen mediakulttuurin opiskelija, freelance-valokuvaaja Antti Raatikainen palkittiin Vuoden lehtikuva -kilpailussa vuoden parhaasta urheilukuvasta.

Palkitussa kuvassa lumilautailija Saku Tiilikainen laskee kaidetta pitkin Lapin Kansan toimituksen pihalla Rovaniemellä.

– Lumilautailijat haluavat usein dokumentoida onnistuneen tempun. Minusta kuva voi olla onnistunut, vaikka siinä dokumentoitu tempu ei olisikaan täydellinen, Raatikainen sanoo.

Voittokuva on osa sarjaa, jota Raatikainen kuvaa rovaniemeläisistä lumilautailijoista.

Lapin yliopistossa graafista suunnittelua opiskelleen Marjaana Malkamäen multimediadokumentti palkittiin Vuoden lehtikuva -kilpailussa vuoden multimedianä.

Siskoni Sara -dokumentti kertoo Marjaanan pikkusiskosta, joka sairastaa paniikkihäiriötä. Malkamäki kuvasi paniikkihäiriötä sairastavaa siskoaan vuoden ajan.

– Toivon dokumentin lisäävän ymmärrystä paniikkihäiriötä kohtaan, Malkamäki sanoo.

ANTTI RAATIKAINEN

Antti Raatikaisen voittokuvassa Saku Tiilikainen laskee lumilaudalla Rovaniemellä 10.12.2011.
www.vuodenlehtikuvat.fi

Ville Vuorinen BRP:n designkilpailun voittoon

Teollista muotoilua kolmatta vuotta opiskeleva Ville Vuorinen on voittanut Lynx- ja Ski-Doo-moottorikelkkoja valmistavan BRP:n designkilpailun.

Teollisen muotoilun opiskelijoille suunnatussa BRP:n designkilpailussa etsittiin uusia ratkaisuja Lynx-moottorikelkkojen tulevaisuuden haasteisiin. Lynx-kelkat valmistetaan BRP:n Suomen tehtaalla Rovaniemellä. Tehdas on Euroopan ainoa moottorikelkkatehdas.

Jury oli yksimielinen voittajasta.

– Villen kokonaisvaltainen ja aidosti innovatiivinen ehdotus erottui hyvätasoisessa kilpailussa selvästi kärkiehdotukseksi, sanoo BRP Finland Oy:n tuotekehitysjohtaja Risto Perttula.

Palkintoon sisältyy neljän kuukauden mittainen palkallinen harjoittelu BRP:n design- ja innovaatiokeskuksessa Valcourtissa Kanadassa. Kansainvälisessä keskuksessa työskentelee muotoilijoita noin 30 maasta.

Advertising Kioski 24h-designkisan voittajaksi

Rovaniemi Design Weekin 24h-designkisan voittajaksi nousi rovaniemeläisen muotoilutoimisto Advertising Kioskin ratkaisu ”Löydä yksi, löydät ne kaikki”.

Tämänvuotisessa 24h-designkisassa neljän rovaniemeläisen ja helsinkiläisen huipputiimin tehtävänä oli tuottaa kivijalkayritykselle konkreettinen, kuuden kuukauden sisällä toteutettavissa oleva kivijalkayrityksen brändin kirkastaminen.

Palkintojurya miellytti rovaniemeläisen Advertising Kioskin ajatus kaverirytyksistä ja ver-

taissuosittelusta. Juryn mukaan verkostoitumiseen kannustava ehdotus tunnistaa kivijalkayritysten toiminnassa merkityksellisen suosittelun voiman ja lisää yritysmuotoisuutta. Ehdotuksessa hyödynnetään myös pienten yritysten omaa, vahvaa asiakastuntemusta.

24h-designkisa on yksi Rovaniemi Design Weekin keino kehittää kaupunkia. Kisa järjestettiin tänä vuonna Rovaniemen ja Helsingin yhteistyönä osana WDC 2012 Helsinki–Rovaniemi -hanketta.

EMILIA HAUKKA

Suuren Pohjolan henki

Professori Juha Pentikäinen esitteli maaliskuun lopussa Italian Coneglianossa näyttelyään *Lo spirito del Grande Nord* eli *Suuren Pohjolan henki*.

Pentikäisen kokoelmiin perustuva näyttely kertoo pohjoisesta shamaniudesta. Siihen liittyen pidettiin myös seminaari II viaggio come metafora eli Matka kuin metafora, jossa puhui Pentikäisen lisäksi muun muassa Lapin yliopiston rehtori Mauri Ylä-Kotola. Pentikäisen näyttely tulee Rovaniemelle vielä tämän vuoden aikana. Se avataan yleisölle joulukuussa Lapin yliopiston Arktisessa keskuksessa Arktikumissa.

Seppo Kuivakarilta lyhytproosakokoelma

Taide- ja viestintäaineiden lehtori Seppo Kuivakaran *Valon kääntöpiiri* on lyhytproosakokoelma, jossa kulttuurihistoria ja filosofia ovat kirjoittautuneet arvoitusten muotoon ja jonka jokainen teksti on uniikki helmi. Kielikuvat ovat hurmaavan hämmentäviä, unen logiikka luo avoimia ja epävakaita merkityksiä.

Valon kääntöpiirissä sadusta tulee totta ja unesta valvetta, eikä varmoja merkityksiä ole. Kuin taikaopeili, tekstit näyttävät eri tavoin tarkastelijasta ja tarkasteluhetkestä riippuen. Tekstejä voi lukea yhä uudelleen ja uudelleen, aina uusia ulottuvuuksia löytäen.

Valon kääntöpiiri on Kuivakaran ensimmäinen kaunokirjallinen teos. Teoksen on julkaisut Kustannusosakeyhtiö Kirjalabyrintti.

Taidekirjaston Alvar Aalto-kokoelma laajenee

Lapin korkeakoulukirjaston taidekirjasto on hankkinut kokoelmiinsa 150 uutta nimikettä, jotka käsittelevät Alvar Aaltoa. Kirjasto piti tarpeellisena aineiston hankkimista yliopiston taiteiden tiedekunnan opiskelun ja tutkimuksen tueksi sekä alueen asukkaiden käyttöön. Ennestään kirjastolla on käytössään noin 100 Alvar Aaltoa käsittelevää teosta.

Kirjat on järjestetty taidekirjastoon omaksi kokoelmakseen. Aineistoa on kerätty eri maista muun muassa Japanista. Vanhimmat teokset ovat vuodelta 1964 ja uusimmat viime vuodelta. Mukana on näyttelyluetteloita, elämäkerta-aineistoa sekä teoksia Alvar Aallon suunnittelemissa rakennuksissa ja muusta taiteesta.

Pöykkölän tuparit

Kuvat SANTERI HAPPONEN

Taiteiden tiedekunta vietti tupaantuliaisia opiskelijoiden ja henkilökunnan voimin väliaikais-tiloissaan Pöykkölän kaupunginosassa helmikuussa.

Leikkimielisen Pöykkölä-suunnistuksen avulla tutustuttiin eri koulutusohjelmien tiloihin.

Rasteilta löytyneistä aineksista tuli tehdä oma muotokuva.

Muotokuvista syntyi pääaulaan kokonaisteos Muodon huipulle.

IRMA VARRIO

Lapin yliopisto saavutti maisteritavoitteensa

Lapin yliopisto onnistui erinomaisesti ylempien korkeakoulututkintojen tavoitteiden saavuttamisessa vuonna 2011. Valtakunnallisessa vertailussa eri yliopistojen kesken Lapin yliopisto sijoittui sijalle viisi.

Yliopisto saavutti viime vuonna maisteritavoitteensa 94-prosenttisesti. Tavoitteena oli 440 maisteritutkintoa, ja yliopistossa suoritettiin ennakkotietojen mukaan 414 tutkintoa. Maisteritutkinnon suorittaneiden määrä kasvoi 15 prosenttia vuoteen 2010 verrattuna.

Tohtoritutkintojen osalta Lapin yliopisto saavutti tavoitteensa 96-prosenttisesti. Tavoitteena oli 24 tutkintoa ja yliopistossa suoritettiin 23 tutkintoa. Valtakunnallisessa vertailussa yliopisto sijoittui tohtoritutkintojen osalta keskitasolle.

LYY: Päätös Joensuun juristikoulutuksesta pettymys

Lapin yliopiston ylioppilaskunta (LYY) on pettynyt opetusministeri Jukka Gustafssonin (sd.) päätökseen puolttaa Itä-Suomen yliopiston toivetta juristikoulutuksen aloittamisesta Joensuun kampuksella.

LYY on erityisen huolestunut oikeustieteiden tutkintojen laadusta, sillä jo tällä hetkellä kilpailu pätevistä opetus- ja tutkimushenkilökunnasta on kovaa.

– Sen sijaan että ministeriö antaa uuden tutkinnonanto-oikeuden, ministeriön pitäisi keskittyä kehittämään nykyistä koulutusta entistä laadukkaammaksi. Suunnitteilla olevat Joensuun aloituspaikat voitaisiin helposti kat-

Sosiaalityön gradu palkittiin

Sosiaalityön tutkimuksen seuran vuosittainen kama palkinto vuoden parhaasta sosiaalityön pro gradu -tutkielmasta on myönnetty Lapin yliopistosta valmistuneelle Eija Väyrykselle. Palkinto myönnettiin Sosiaalityön tutkimuksen päivillä helmikuussa.

Eija Väyrynen tarkastelee gradussaan häpeän tunnetta ja sen tulkintoja alkoholiongelmaisen naisen elämässä. Tutkimuksen kohteena on häpeän tunteen syntyminen, erilaiset ilmenemismuodot sekä vaikutukset naisen elämään.

Tutkimuksen mukaan häpeän tunne alkoholiongelmaisen naisen elämässä syntyy naiseuden, äitiyden, läheisten ja työelämän kautta. Häpeän tunteen ilmenemisen ulottuvuudet tutkija on nimennyt tunteiden ulottuvuudeksi, keholliseksi ulottuvuudeksi ja ajalliseksi ulottuvuudeksi.

taa nykyisiä sisäänottoja suurentamalla, pohtii LYYn hallituksen puheenjohtaja Micke Kari.

Myös Suomen Lakimiesliitto on vastustanut uuden tutkinnonanto-oikeuden myöntämistä.

– Tämä on puhdasta aluepolitiikkaa, mitään koulutuspoliittisia perusteita tälle päätökselle ei ole. Itä-Suomen tutkinnonanto-oikeus ei ole linjassa edes ministeriön omien profiloitumisvaatimusten kanssa, Suomen Lakimiesliiton toiminnanjohtaja Jorma Tilander toteaa.

Tällä hetkellä oikeustieteen tutkinnonanto-oikeus on Lapin yliopiston lisäksi Helsingin ja Turun yliopistoilla.

Huikea suosio

Lapin yliopistoon jätettiin 4 701 hakemusta yliopistojen yhteishaussa. Hakemusten määrä kasvoi viidellä ja puolella sadalla viime vuoden verrattuna.

Rehtori Mauri Ylä-Kotolan mukaan yksi selettävä tekijä hakemusten määrän lisääntymiseen on se, että Lapin yliopisto ja Rovaniemi todettiin Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksessa Suomen parhaaksi paikaksi opiskella ja vastaava tulos saavutettiin myös kansainvälisten opiskelijoiden barometrissa.

Vararehtori Kaarina Määttä pitää hakemusten määrän kasvua osoituksena siitä, että yliopisto tunnustetaan hakijoiden keskuudessa laadukkaana ja houkutteleva yliopistona, joka kykenee tarjoamaan joustavat, opiskelijaystävälliset opinto-olosuhteet.

– Yliopiston pienuus on myös sen vahvuus: opiskelupolut voidaan rakentaa joustavasti, vuorovaikutus opiskelijoiden ja henkilökunnan välillä on välitöntä ja koulutustarjonta kiinnostava, Määttä toteaa.

Lapin yliopistoon lähetetyistä hakemuksista suuri osa eli 58,3 prosenttia tuli Pohjois-Suomen (Lappi, Pohjois-Pohjanmaa ja Kainuu) ulkopuolelta. Eniten hakemusten määrä kasvoi yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa.

Ensi syksynä yliopistossa alkaviin kansainvälisiin maisteriohjelmiin tuli puolestaan hakemuksia 211 hakijalta 39:stä eri maasta.

Lapin yliopisto on ollut jo kauan yksi suosituimmista opiskelijavaihtojen kohteista Suomessa. Nyt ulkomaalaisten opiskelijoiden kiinnostus on kasvanut myös maisteriohjelmiin. Eniten hakijoita keräsivät globaalin biopolitiikan maisteriohjelma sekä matkailututkimusta ja audiovisuaalista mediakulttuuria yhdistävä Emacim-ohjelma, jotka molemmat ovat ainutlaatuisia Euroopassa.

MARIO LAUKKANEN

Ashton tuli ja tykkäsi

– Hei Cathy, mitä kuuluu, siitä on 17 vuotta kun kävit täällä viimeksi, tervehti joulupukki napapiirillä EU:n ulkopoliittista korkeaa edustajaa Catherine Ashtonia maaliskuun alussa. Lapin yliopiston Arktisen keskuksen tiloissa vastaanotto oli muodollisempi mutta tunnelma hyvä, kun Ashton ja ulkoministeri Erkki Tuomioja viettivät siellä pari tuntia Rovaniemen pikavierailullaan.

Syynä vierailukohteen valintaan oli Arktisen keskuksen pyrkimys Euroopan unionin arktiseksi informaatiokeskukseksi. Vieras oli suunnitelmista hyvin perillä, mutta vielä tällä matkalla ei suunnitelma muuttunut todellisuudeksi.

– Kannatan sen sijaintia Rovaniemellä mutta minulla ei ole päätöstä sormenpäissäni, vastasi Ashton median kysymykseen informaatiokeskuksen etenemisestä.

– Tämä on kolmas käyntini Rovaniemellä. Tiedän, kuinka hyvin kaupunki on eri toimin-

tojen keskus ja yhdistelmä – turismia, kulttuuria ja yliopisto, jolla on poikkeuksellisen hyvä maine. Minusta olisi erittäin hyvä, jos voimme tukea tätä aloitetta. Palattuani takaisin aion viedä sitä eteenpäin, Ashton sanoi.

Ministeri Tuomiojan terveiset olivat luettavissa hänen blogissaan heti matkan jälkeen:

”EU valmistelee myös Arktisen tiedotuskeskuksen perustamista Rovaniemelle. Se vaatii vielä komission toiminta- ja hankintasääntöjen mukaisesti valmistellun päätöksen. Rovaniemellä vallitsi luottavainen tunnelma siihen, että päätös pian syntyy, eikä Ashton puheillaan tätä luottamusta ainakaan heikentänyt”, kirjoitti Tuomioja.

Ashton tapasi Arktisessa keskuksessa myös Suomen, Ruotsin ja Norjan saamelaisparlamenttien johtoa. Hän jatkoi arktista kiertomatkaansa Kiirunaan, Tromssaan ja Huippuvuorille.

Markku Heikkilä

Pohjoisen yliopistot tiivistävät yhteistyötään

Pohjois-Suomen ja Luoteis-Venäjän yliopistojen rehtorit arvioivat Rovaniemellä maaliskuussa yhteistyötään sekä etsivät uusia yhteistyön muotoja.

Lapin ja Oulun yliopistot sekä Luoteis-Venäjän yliopistot ovat aktiivisesti kehittäneet opetus- ja tutkimusyhteistyötään etenkin Barents Cross Border University (BCBU) -verkostossa, jonka kautta ne ovat järjestäneet mm. yhteisiä englanninkielisiä maisteriohjelmiä.

Rovaniemellä järjestetyn BCBU:n rehtorikokouksen asialistalla olivat verkoston itsearvioinnin ja opiskelijoilta kerätyn palautteen käsittely sekä umpeutumassa olevan yhteistyösopimuksen uusiminen.

– Kokouksessa tuli esille, että nyt umpeutumassa oleva verkostosopimus on antanut raamin lähinnä maisteriohjelmien yhteissuunnitteluun. Uudessa sopimuksessa pyritään ottamaan mukaan myös muita mahdollisia yhteistyömuotoja, vaikka maisteriohjelmat säilyvätkin edelleen yhteistyön keskiössä, rehtorit Lauri Lajunen ja Mauri Ylä-Kotola toteavat.

Lajunen ja Ylä-Kotolan mukaan tulevaisuudessa aiotaan kiinnittää entistä enemmän huomiota laadunvarmistukseen sekä yhteistyöhön tutkimuksessa ja tohtorikoulutuksessa.

– Tutkimuksessa ja tohtorikoulutuksessa yhteisenä erityiskysymyksenä nousevat esiin esimerkiksi pohjoisen Euraasian luonnonvarojen hyödyntämisen ympäristövaikutukset, rehtorit mainitsivat.

IRMA VARRIO

TIMO KOIVUROVA
KAHTEEN ASIAN-
TUNTIJAEIIMEEN

Pohjoisen ympäristö- ja vähemmistöoikeuden instituutin (PYVI) johtaja, tutkimusprofessori Timo Koivurova on nimitetty Kansainvälisten ihmisoikeusasiain neuvottelukunnan (IONK) ja ihmisoikeusvaltuuskunnan asiantuntijajäseneksi.

Koivurovan mukaan PYVI tulee tarjoamaan asiantuntemustaan ennen kaikkea vähemmistöjen oikeuksia koskevaan keskusteluun. PYVIN vahvuutena on alkuperäiskansoja ja saamelaisia koskevat oikeudelliset kysymykset sekä yleensäkin vähemmistöoikeudelliset kysymykset.

Suomen ihmis- ja perusoikeusinstituutioita on viime aikoina muokattu voimakkaasti, kun ihmis- ja perusoikeuksia edistäviä instituutioita on muutettu niin sanottujen YK:n hyväksymien Pariisin periaatteiden mukaisiksi. Koivurovan mukaan IONK:n ja ihmisoikeusvaltuuskunnan työnjako tulee omalta osaltaan selkiyttämään kansainvälisten ihmisoikeussovimusten täytäntöönpanoa Suomessa.

Eduskunnan oikeusasiamies, ihmisoikeuskeskus sekä ihmisoikeusvaltuuskunta muodostavat yhdessä kansallisen ihmisoikeusinstituution. Ihmisoikeusvaltuuskunta käsittelee laajoja ja periaatteellisesti tärkeitä perus- ja ihmisoikeusasioita. IONK:n tehtävänä on seurata kansainvälisiä ihmisoikeuskysymyksiä, antaa lausuntoja ja tehdä aloitteita kansainvälisiin ihmisoikeuskysymyksiin liittyvistä periaatteellisista kysymyksistä.

SUSAN MERILÄINEN
KANSAINVÄLISEN
LEHDEN TOIMITUS-
KUNTAAN

Johtamisen professori Susan Meriläinen on valittu Scandinavian Journal of Management -lehden toimituskuntaan.

Lehteä julkaisee Elsevier, joka on yksi maailman suurimmista tieteellisten julkaisujen kustantamoista. Lehti tarjoaa kansainvälisen julkaisufoorumia innovatiiviselle, johtamisen ja johtajuuden eri puolia valottavalle tieteelliselle tutkimukselle. Lehden toimituskunnan vaalimia tutkimusta ohjaavia periaatteita ovat muun muassa käsitteellinen luovuus, refleksiivisyys ja kontekstuaalisuus. Lehti haluaa edistää teorian ja käytännön välistä vuoropuhelua olemalla avoin monenlaisille tieteenfilosofisille lähestymistavoille.

Uusia dosentteja

Rehtori Mauri Ylä-Kotola on myöntänyt seuraavat dosentin arvot:

- Professori, oikeustieteen tohtori, varatuomari **JUHA RAITIO** eurooppaoikeuden dosentiksi
- Hallintotieteiden tohtori **JARI KAIVO-OJA** hallintotieteen, erityisesti innovaatio- ja ennakoititutkimuksen dosentiksi
- PhD **FLORIAN STAMMLER** sosiologian erityisesti sosiaali antropologian dosentiksi
- PhD **ANNA-LIISA SALMINEN** kuntoutuksen ja toimintaterapian dosentiksi

ANTTI SYVÄJÄRVI
TUTKI-HANKKEEN
OHJAUSRYHMÄÄN

Hallintotieteen professori Antti Syväjärvi on valittu Lapin yliopistosta TUTKI-hankkeen ohjausryhmään.

TUTKI on korkeakoulujen tutkimusta ja tutkimushallintoa kehittävä hanke. Hankkeen ohjausryhmältä odotetaan tarvittavien työryhmien asettamista sekä tutkimushallinnon tietoarkkitehtuurin yhtenäistämistä eri korkeakoulujen välillä.

PÄIVI HAKKARAINEN
TIETEELLISEN LEHDEN
TOIMITUSKUNTAAN

Päivi Hakkarainen on valittu The Interdisciplinary Journal of Problem-based Learning (IJPBL) -lehden toimituskuntaan ensimmäisenä Yhdysvaltojen ulkopuolelta tulevana jäsenenä.

Lehteä julkaisee yhdysvaltalaisessa Purduen yliopistossa toimiva Purdue University Press. Lehti on Open Access -lehti, joka keskittyy laaja-alaisesti ongelmaperustaiseen oppimiseen liittyviin kysymyksiin kaikilla kouluasteilla. Lehden kiinnostuksen kohteita ovat projektioppiminen, tapausperustainen opetus ja tutkiva oppiminen.

Hakkarainen on parhaillaan työvapaalla mediakasvatuksen lehtorin työstään kasvatustieteiden tiedekunnan mediapedagogiikkakeskuksessa ja on Fulbright-stipendiaattina yhdysvaltalaisessa Finlandia-yliopistossa Michiganissa.

Pertti Aulasta Vuoden opettaja

Lapin yliopiston ylioppilaskunta on valinnut Vuoden opettajaksi 2012 teollista muotoilua opettavan yliopisto-opettaja Pertti Aulan taiteiden tiedekunnasta.

Valintaperusteiksi ylioppilaskunta nimeää mm. erilaisten opetusmenetelmien monipuolisen käytön ja uusien opettamismuotojen rohkean kokeilun.

– Aula käyttää opetuksessaan perinteisten luentojen lisäksi LearnLinc-etäopetusjärjestelmää, Optima-verkkoympäristöä, oppimispäiväkirjoja, yritys yhteistyötä sekä hyödyntää mobiilipalveluyhteyksiä ulkomaisten alan oppilaitosten kanssa. Hän hallitsee erikokoisia opetusryhmiä ja onnistuu luomaan opetuksen keskustelemaan ilmapiiriin, valintaperusteissa todetaan.

Aulan ansioina mainitaan myös opiskelijoiden erilaisten opintopolkujen huomioiminen, henkilökohtainen ohjaus, uraohjausryhmien ja alumnitapaamisten järjestäminen sekä opiaineen jatkuva kehittäminen.

Vuoden opettajan palkinto luovutettiin Aulalle Lapin yliopiston vuosipäiväjuhlassa.

VELI-MATTI KILPELÄINEN

12 kunniatohtoria

Lapin yliopiston neljäs promootio järjestetään 31.5.–2.6.2012. Tohtori-promootiossa promovoidaan 12 uutta kunniatohtoria tieteellisistä tai taiteellisista ansioistaan. Kunniatohtorit julkistettiin vuosipäiväjuhlassa.

Kasvatustieteiden tiedekunta

- Opetus- ja tiedeministeri Jaak Aaviksoo, Viro
- Professori Hannele Niemi, Helsingin yliopisto

Oikeustieteiden tiedekunta

- Professori Han Dayuan, Kiina
- Professori Lena Marcusson, Uppsalan yliopisto
- Rovaniemen hovioikeuden presidentti Esko Oikarinen
- Eduskunnan pääsihteeri Seppo Tiitinen

Taiteiden tiedekunta ja Arktinen keskus

- Elokuvaohjaaja ja -käsikirjoittaja Anastasia Lapsui
- Elokuvaohjaaja Markku Lehmuskallio

Taiteiden tiedekunta

- Muotoilija ja keraamikko Anu Pentik

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

- Professori Arlie Russell Hochschild, Yhdysvallat
- Valtiotieteen maisteri Arvo Jäppinen
- Professori ja filosofian tohtori Ole Henrik Magga

Lapin yliopistomitali kahdeksalle henkilölle

Rehtori Mauri Ylä-Kotola on myöntänyt hopeoidun yliopistomitalin kuudelle henkilölle ja pronssisen kahdelle henkilölle.

Hopeoitu yliopistomitali

- Kaupunginjohtaja **MAURI GARDINILLE** hänen ansioistaan Rovaniemen kaupungin kehittämässä dynaamiseksi opiskelukaupungiksi
- Teollisuusneuvos **ANTERO IKÄHEIMOLLE** hänen toiminnastaan Lapin yliopiston ja alueen elinkeinoelämän vuorovaikutuksen edistämiseksi
- Ammattikasvatusneuvos **RIITTA KÄYHKÖLLE** hänen ansioistaan Lapin korkeakoulukonsernin kehittämisessä
- Rehtori, professori **LAURI LAJUSELLE** hänen toiminnastaan Suomen yliopistojärjestelmän kehittäjänä ja Lapin ja Oulun yliopistojen yhteistyön rakentajana
- Valtiotieteen maisteri **PAAVO LIPPOSELLE** pohjoisen ulottuvuuden ja tähän liittyvän tutkimustoiminnan kansainvälisestä edistämisestä
- Ammattikasvatusneuvos **PENTTI TIERANNALLE** hänen ansioistaan Lapin korkeakoulukonsernin kehittämisessä.

Pronssinen yliopistomitali

- Tapahtumakoordinaattori **RAIJA KIVILAHDELLE** ja yliopistonlehtori **MIRVA LOHINIVAKERKELÄLLE** heidän toiminnastaan Lapin yliopiston ensimmäisessä uuden yliopistolain mukaisessa hallituksessa.

Lapin yliopistomitalit myönnetään yksittäisille henkilöille tai yhteisöille yliopiston hyväksi tehdystä merkittävästä työstä. Mitaleja on luovutettu 58 henkilölle tai yhteisölle vuodesta 1983 lähtien. Mitalisarjan ovat suunnitelleet taiteilijat Mikko Rautajoki ja Kaj Kajander.

Yliopisto palkitsi työntekijöitään

Yliopisto jakoi vuosipäivänä myös ansiomerkkejä pitkään palvelleille työntekijöilleen.

25-vuotismerkki

Hankesihiteeri Marjanna Antti-Vainionpää
 Taloudenhoitaja Mirja Helppikangas
 Opintosihteeri Elli Hiltunen
 Lehtori Michael Hurd
 Opintosihteeri Tuula Huutola
 Osastosihteeri Lisbeth Jacobson
 Kirjastosihteeri Eija Kumpula
 Professori Kirsi Kuusikko
 Atk-suunnittelija Arja Piironen
 Kirjaaja Rauna Pääkkönen
 Kirjastosihteeri Jaana Salmela
 Opintosihteeri Leena Tähtisaari
 Lehtori Pekka Vasari

20-vuotismerkki

Opintosihteeri Raili Heikkilä
 Päätoiminen tuntiopettaja Michael Jacobs
 Erikoistutkija Jukka Jokimäki
 Professori Leila Juanto
 Projektitutkija Irmeli Kari-Björkbacka
 Taloussihteeri Tuija Katermaa
 Amanuessi Anne Kautto
 Atk-sihiteeri Sari Keskiniva
 Professori Seppo Koskinen
 Yliopistotutkija Ritva Linnakangas
 Työmestari Raimo Pankkonen
 Lehtori Laura Salmela
 Tutkimusprofessori Monica Tennberg
 Professori Marja Tuominen
 Yliopistonlehtori Seija Ulkuniemi

15-vuotismerkki

Hallintosihteeri Riitta Aikio
 Erikoistutkija Elina Helander-Renvall
 Lehtori Max Juntunen
 Kehittämispäällikkö Ilkka Kamaja
 Projektipäällikkö Tarja Kemppainen
 Yliopistonlehtori Anniina Koivuova
 Henkilöstöasiainhoitaja Seija Lanko
 Amanuessi Leila Lipiäinen
 Kirjastonjohtaja Susanna Parikka
 Koordinaattori Jouni Piekkari
 Kongressisuunnittelija Marja-Leena Porsanger
 Koulutuspäällikkö Helena Tompuri
 Erikoistutkija Minna Turunen
 Lehtori Seija Tuupanen
 Professori Minna Uotila

Yliopisto avasi sisäilmasivut

Lapin yliopiston sisäilmatyöryhmä on perustanut yliopiston nettisivuille sisäilmasivut, joilla jaetaan tietoa sisäilmastoon liittyvistä suunnittelu-, tutkimus- ja korjaustöistä.

Asioiden hallinnoimiseksi ja tiedonkulun helpottamiseksi Lapin yliopistoon perustettiin sisäilmatyöryhmä maaliskuussa 2011. Työryhmässä käsitellään yliopiston sisäilmaan liittyviä ongelmia, tutkimuksia ja korjaustoimenpiteitä. Yksi keskeinen tehtävä työryhmällä on jakaa tietoa sisäilma-asioista yliopiston henkilökunnalle ja opiskelijoille.

Työryhmään kuuluu edustajia Lapin yliopistosta, Lapin yliopiston ylioppilaskunnasta, Suomen Yliopistokiinteistöt Oy:stä, Yliopilaiden terveydenhoitosäätiöstä ja Työterveysluollosta.

www.ulapland.fi/sisailma

ARTO LUITI

ARTTO UHTI

Suuntana huominen

Kun lukiokaverini Pertti Rintahaka pääsi opiskelemaan Turun yliopistoon, vierailin hänen luonaan. Pertti esiteli minulle yliopistoa. Minut pysäytti yliopiston seinään metallikirjaimin kirjoitettu hätkähdyttävä teksti: ”Vapaan kansan lahja vapaalle tietelle”. Tuolloinhan tiede oli autonomista siten, että yhteisöissään tieteen tekijät olivat päätösvaltaisia subjekteja eikä heidän täytynyt sovittaa sanojaan vaihtuvien trendien asettamiin kehyksiin.

Tuohon aikaan olin luonnollisesti tietämätön, että filosofisten ja yhteiskuntatieteellisten tutkintojen toimikunta kehitti ohjelmaa suomalaisen yliopistojärjestelmän rakenteiden muuttamiseksi sekä ammatillisuuden ajamiseksi yliopistokoulutuksen ytimeen. Komitean nimen neljän sanan alkukirjaimista tuli muodostumaan neljän ison kirjaimen iso idea FYTT, joka tuotti pysyvän väännön tiede- ja koulutuspolitiikan asetelmiin.

Ilmestyttyään FYTT-mietintö (KM 1972 A17) nostatti prosessin, joka neljäkymmentä vuotta myöhemminkään ei näytä päättyvän. Tutkintojen uudistus aloitettiin kokeiluna syksyllä 1975 Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa ja muutamassa vuodessa kaikki uudet yliopisto-opiskelijat sisäistettiin tutkinnonuudistukseen.

Miksi FYTT-mietintö on kestänyt ja kestää edelleen? Muutoksen periaatteellisia lähtökohtia ovat tiedeperusteisuuden murtaminen sekä ajatus tieteellisyyden ja ammatillisuuden yhdistämisestä ynnä käytännöllisenä maksiminä yliopistokoneen tehokkuuden lisäys. Muodostuu koulutusohjelman käsite, jossa ajateltujen ammattien tarpeiden mukaisesti yhdistetään oppikokonaisuuksia, teoreettisia ja metodisia valmiuksia sekä yleissivistyksellisiä taitoja. Toiminnallinen monitieteisyys asettaa pysyvän haasteen historiallisesti muodostuneille tiedekokonaisuuksille.

On syntynyt yliopisto- ja tiedepoliittisten ajatusten kokonaisuus, joka uusintaa itseään yhä uusin tavoin osaavien toimijoiden suunnitelmissa ja toteutuspyrkimyksissä. Elinkeinoelämän muuttuminen ja kansainväliset paineet antavat perusteen yliopistojen jatkuvaan monimuotoiseen organisoimiseen. Yliopistopolitiikassa sivistyskin käännetään keinoksi vauhdittaa vientiä. Yleinen välineellinen kehitys ja ulkoinen mielenkiinto kasvattavat ajanhengen välttämättömyydellä soveltavien tieteiden edustajien määrää. Sen seurauksena perustutkimuksellinen suuntautuminen ja teoreettinen tutkimus menettävät puolestapuhujiaan päätöksenteossa.

Tieteen, tutkimuksen ja sivistyksen näkökulmasta ongelma on siinä, että taloudellisen ja poliittisen eliitin sisällä on tieteellisesti ansioituneita ihmisiä, jotka mieltävät tiedon- ja menetelmätuotannon välineenä eliitissä asetettujen tavoitteiden toteuttamiseksi. Itsensä myyneet ajattelijat ovat realistisesti mukautuneet asemaansa, ja he katsovat tutkimusta ja tieteellisiä kysymyksiä oman organisaationsa intressien eikä vapaan tutkijan näkökulmasta. Vallitsevan järjestelmän totaalisuus ilmenee siinä, että yliopiston ja tiedeyhteisöjen sisällä on tutkijoita, joille tiede ja tutkimus ovat keinoja kohottaa statusta ja saavuttaa uusia asemia. Yleisesti tiede kutsumuksena kuulostaa kovin vanhakantaiselta ajattelulta samoin kuin Paavo Kolin teos *Suuntana huominen*.

Vapaan tieteen idea on kuollut. Tiedeyhteisön jäsenet ovat vapaita yksilöitä. Heidän ajatuksiinsa hillitsevät hallinnollisen ja taloudellisen arjen välttämättömyydet. Tavoitteellinen järjenkäyttö on ulkonaisesti kavennettu mini-miinsä sekä käytännössä tehty mahdottomaksi rakenteiden ja ympäristöjen jatkuvasti muuttuessa.

Professoriliiton jäsenyys
on kannanotto tieteen,
taiteen ja sivistyksen
puolesta.

PROFESSORILIITTO
PROFESSORSFÖRBUNDET

Professorit nyt!

Professoriliitto on ylimmän opettaja- ja tutkijakunnan valtakunnallinen edunvalvontajärjestö. Se toimii jäsentensä ammatillisena yhdyssiteenä.

Professoriliitto on enemmän kuin ammattiliitto. Se edistää tutkimuksen ja opetuksen vapautta sekä toimii tiedeyhteisön ja muun yhteiskunnan vuorovaikutuksen parantamiseksi. Liitto ottaa kantaa ajankohtaisiin yliopisto- ja tutkimuspoliittisiin kysymyksiin sekä osallistuu aktiivisesti keskusteluun tieteestä, korkeakoulutuksesta ja tutkimuslaitoksista.

Tutustu Professoriliiton esittelysivuihin "Professorit nyt!" osoitteessa www.professoriliitto.fi/esittely. Jäsenet kertovat videoilla ajatuksiaan tieteestä, tutkimuksesta, professorina työskentelemisestä ja liitosta.

www.professoriliitto.fi/esittely

UNIVERSITY OF LAPLAND
LAPIN YLIOPISTO

PL 122 • 96101 ROVANIEMI

Sopimus 881414

*Lapin yliopisto
toivottaa
työntekijöilleen,
opiskelijoilleen ja
yhteistyökumppaneilleen
hyvää kevättä
ja kesää!*